

WIJZER IN GELDZAKEN PENSIOENMONITOR

Een onderzoek onder de Nederlandse beroepsbevolking naar kennis, houding en gedrag rondom de oudedagsvoorziening

32809

September 2013

Peter Mulder

Annemarie Mets - Op 't Land

Inhoud

1. Inleiding
2. Management summary
3. Resultaten
  - 3.1 Kennis/bewustzijn
  - 3.2 Houding
  - 3.3 Gedrag
  - 3.4 Modelleren en verbanden
4. Bijlagen
  - Bijlage 1: Profiel*
  - Bijlage 2: Onderzoeksverantwoording en certificering*

1. Inleiding

Inleiding

Wijzer in geldzaken meet sinds 2009 jaarlijks het pensioenbewustzijn onder werknemers die via de werkgever hun pensioen opbouwen. Sinds dit jaar voert GfK dit onderzoek uit, waarbij er is gekozen voor een nieuwe aanpak. Het doel van het nieuwe pensioenonderzoek, de *Wijzer in geldzaken Pensioenmonitor*, is: 'periodiek inzicht verschaffen en signaleren en monitoren van ontwikkelingen inzake de kennis, de houding en het gedrag van consumenten ten aanzien van hun financiële situatie op de oudedag alsmede de gebeurtenissen en factoren die daar invloed op hebben.' Met deze eerste meting leggen we hiervoor de basis. Het onderzoek zal jaarlijks worden herhaald om trends en ontwikkelingen te kunnen waarnemen en volgen. Het onderzoek is uitgevoerd onder een steekproef van de beroepsbevolking (werkzaam in loondienst of als ondernemer of werkloos (maar beschikbaar voor minstens 12 uur per week)).

In het onderzoek komen onder meer de volgende onderwerpen aan bod:

Kennis/bewustzijn

- perceptie eigen pensioenkennis
- inschatting AOW- en pensioenleeftijd en inkomen (%) na pensionering
- specifieke kennis over AOW, inflatie, partnerpensioen en risico's van een beschikbare premieregeling
- perceptie impact van life-events op de financiële situatie na pensionering

Houding

- urgentie ten aanzien van verdiepen in de financiële situatie na pensionering
- verantwoordelijkheid voor inkomen na pensionering
- risicobereidheid
- bereidheid om nu danwel na pensionering het uitgavenpatroon aan te passen

Gedrag

- gebruik (en bekendheid) van bronnen voor pensioeninformatie (*informatiegedrag*)
- maatregelen om na pensionering ruimer te kunnen (blijven) leven (*maatregelen*)
- anticiperen op oudedag bij het nemen van grote financiële beslissingen (*anticipeergedrag*)
- verdiepen in de eigen pensioensituatie (*verdiepingsgedrag*)

Verklaringen voor en onderlinge samenhang tussen kennis, houding en gedrag

Definities en leeswijzer

Definities van gebruikte doelgroepomschrijvingen in het rapport:

- **Jongeren:** beroepsbevolking van 21 tot 35 jaar
- **Ouderen:** beroepsbevolking van 50 t/m 66 jaar
- **Werknemers:** beroepsbevolking in loondienst voor minstens 12 uur per week, loondienst is de hoofdactiviteit qua tijdinvestering (hiernaast heeft men soms ook een onderneming)
- **Ondernemers/zelfstandigen:** werkzaam voor minstens 12 uur per week, de onderneming is de hoofdactiviteit qua tijdinvestering (hiernaast is men soms ook in loondienst)
- **Werklozen:** beroepsbevolking die niet werkzaam is of voor minder dan 12 uur per week, maar minstens 12 uur per week beschikbaar is voor werk
- **Full-timer/full-time werkzaam:** beroepsbevolking in loondienst voor minstens 36 uur per week
- **Part-timer/part-time werkzaam:** beroepsbevolking in loondienst voor 12 tot 36 uur per week
- **Hogere inkomens:** huishoudinkomens boven modaal
- **Lagere inkomens:** huishoudinkomens onder modaal

Rapportage van verschillen:

In dit rapport lichten we relevante verschillen tussen subgroepen uit in tekstblokken op de slides. Tenzij anders vermeld gaat het steeds om *significante* verschillen. We zetten hierbij in principe subgroepen tegen elkaar af, dus bijvoorbeeld: als vrouwen hoger scoren dan is dit verschil significant vergeleken met mannen.

2. Management summary

Management summary – Kennis/bewustzijn

Gepercipieerde kennis over pensioen onder de Nederlandse beroepsbevolking is laag, ook grote onbekendheid met de eigen regeling.

We zien dat pensioen kennis en pensioen bewustzijn in Nederland nog niet op het gewenste niveau zijn. De Nederlandse beroepsbevolking acht zichzelf niet goed op de hoogte van pensioen, slechts 1 op de 3 meent op de hoogte te zijn. Dat blijkt ook uit het hoge percentage dat het eigen type pensioenregeling niet weet te noemen (ruim 40%). De werkelijke onbekendheid zal nog hoger liggen omdat een deel van de respondenten wel een antwoord geeft maar wellicht niet de *juiste* regeling noemt.

Ook weet van de groep met een eind- of middelloonregeling de helft niet of deze dit jaar al dan niet gekort of geïndexeerd is.

Beroepsbevolking lijkt goed op de hoogte over AOW, minder over andere specifieke pensioenonderwerpen.

Over de meeste aspecten van AOW is een ruime meerderheid op de hoogte. Bij andere pensioengerelateerde onderwerpen als het effect van inflatie, de waarde van het pensioen, de risico's van de regeling en partnerpensioen zien we dat een minderheid goed op de hoogte is.

Nederland rekent met 67 jaar op AOW en verwacht na pensionering een inkomen van 70% van het laatste brutoloon.

De helft van de beroepsbevolking (ouderen in sterkere mate) denkt na pensionering een inkomen te hebben van 70% of meer van het laatstverdiende brutoloon.

50-plussers lijken hun pensioenleeftijd met 65 tot 67 jaar realistisch in te schatten. De leeftijdscategorie daaronder, de 35- tot 50-jarigen, maakt geen realistische inschatting: deze groep denkt ook bij meerderheid uiterlijk met 67 jaar met pensioen te gaan. Van de jongeren is dit ook nog ruim 40%. De jongste generatie weet het inkomen na pensionering vaak niet in te schatten.

Men maakt zich weinig zorgen over de levensstandaard na pensionering, maar relatief grote groep is 'onbewust onbezorgd'.

De Nederlandse beroepsbevolking maakt zich weinig tot geen zorgen over de levensstandaard na pensionering. Daarbij valt op dat een aanmerkelijke groep onbezorgd is zonder zich in de materie te hebben verdiept ('onbewust onbezorgd'). Deze groep zou zich mogelijk *wel* zorgen moeten maken.

Management summary – Houding

Urgentie tot het verdiepen in pensioen wordt door de helft van Nederland gevoeld.

Ruim de helft van de beroepsbevolking realiseert zich dat het nodig is om zich nu al in het pensioen te verdiepen om eventueel in te kunnen grijpen. Bijna de helft acht het ook belangrijk om goed op de hoogte te zijn over de pensioensituatie. De andere helft vindt dit dus *niet* van belang.

90% voelt zich verantwoordelijk voor het inkomen na pensionering, maar lang niet altijd hoofdverantwoordelijk.

Nederlanders realiseren zich over het algemeen dat zij zelf medeverantwoordelijk zijn voor hun inkomen na pensionering, maar in bijna de helft van de gevallen vindt men een derde partij (met name pensioenfonds/-verzekeraar, overheid) hiervoor hoofdverantwoordelijk. Ondernemers voelen op dit gebied meer eigen verantwoordelijkheid.

Zowel onkunde, onwil als onmacht zijn aanwezige drempels.

Bijna de helft van de beroepsbevolking ervaart onkunde in omgaan met pensioeninformatie. Eveneens bijna de helft is geneigd om de kop in het zand te steken en *wil* nog niet denken aan (de situatie na) pensionering (onwil). Ook onmacht, vooral door de vele veranderingen op pensioengebied, speelt een significante rol.

1 op 3 hecht in het algemeen belang aan sparen voor later, maar kleinere groep is nu concreet bereid om in te leveren voor een ruimere oudedag.

Een derde van de Nederlandse beroepsbevolking vindt het in het algemeen belangrijk om geld opzij te leggen voor later. Als we inzoomen op het pensioen, dan zou slechts 1 op de 5 bereid zijn om nu in te leveren voor een ruimere oudedag later. Tegelijkertijd zou maar een fractie risico's nemen met de pensioenopbouw voor een hoger rendement; men speelt dus graag op safe.

Grootste issues: wantrouwen jegens pensioenfondsen/-verzekeraars en angst voor hoge zorgkosten na pensioen.

Bijna tweederde van de beroepsbevolking zet vraagtekens bij het beleid van pensioenfondsen en -verzekeraars en ruim de helft vraagt zich af of er straks nog wel iets over is van het opgebouwde pensioen. Daarnaast is de angst voor hoge zorgkosten na pensionering een belangrijk issue. Het eventueel verdwijnen van de AOW is aan deze zaken duidelijk ondergeschikt, maar toch 4 op de 10 Nederlanders maakt zich hier zorgen om.

Management summary – Gedrag

Verdiepingsgedrag

1 op de 10 maakt geregeld tijd vrij voor verdieping in pensioen, een derde neemt informatie van pensioenpensioenfondsv-verzekeraar goed door.

Terwijl een meerderheid van de Nederlandse beroepsbevolking de urgentie ziet van het verdiepen in pensioen, maakt 10% van de beroepsbevolking hier in de praktijk geregeld de tijd voor. Ouderen nemen hier vaker wel de tijd voor dan jongeren.

Informatiegedrag

UPO en Mijnpensioenoverzicht.nl meestgebruikte informatiebronnen, maar tegelijkertijd hoge onbekendheid.

De Nederlandse beroepsbevolking gebruikt vooral het UPO en Mijnpensioenoverzicht.nl als bron van pensioeninformatie. Tegelijkertijd zien we dat deze bronnen nog relatief vaak onbekend zijn (respectievelijk 49% en 35% niet bekend).

Maatregelen

Naast sparen en vermogensopbouw via eigen woning wil men vooral t.z.t. snijden in uitgaven.

Als maatregel om na pensionering ruimer te (blijven) leven kiest men vooral voor traditioneel sparen en vermogensopbouw via de eigen woning. Daarnaast zet men niet zozeer in op maatregelen om ruimer te leven, als wel maatregelen om te zijner tijd minder kosten te maken.

Anticipeergedrag

Nauwelijks 1 op de 5 anticipeert in sterke mate op de oudedag bij het nemen van financiële beslissingen.

Hoe dichterbij de pensioendatum komt, hoe sterker men wél anticipeert op de oudedag. Hogere inkomens en mannen houden iets vaker dan gemiddeld rekening met de oudedag bij financiële beslissingen.

Management summary – Samenhang kennis, houding en gedrag (1)

Middels statistische analyse hebben we bepaald welke factoren de grootste relatieve invloed hebben op kennis en verschillende aspecten van houding en gedrag ten aanzien van pensioen. Hierbij zijn ook profielkenmerken meegenomen, zoals leeftijd, opleiding, inkomen, eventuele breuken in de loopbaan, etc. Achtereenvolgens beschrijven we wat de belangrijkste beïnvloeders* zijn van pensioen kennis en de verschillende elementen van houding en gedrag ten aanzien van pensioen.

Kennis

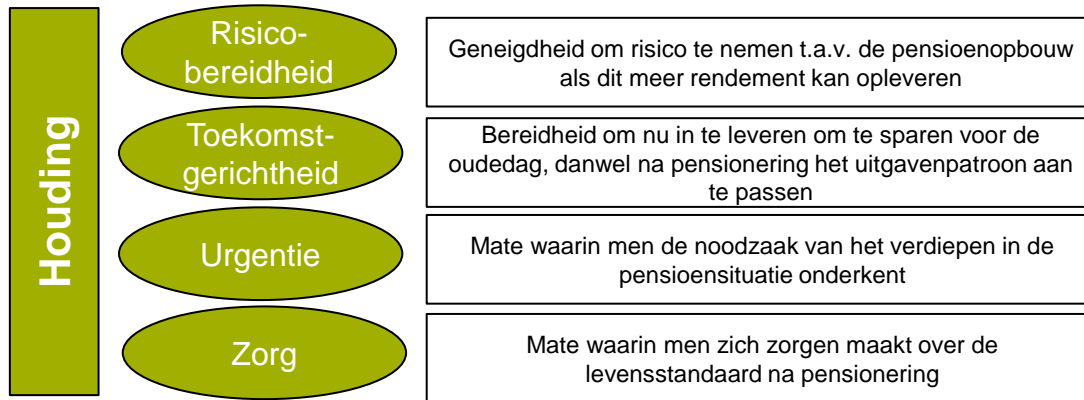
Gepercipieerde kennis over pensioen (stelsel in het algemeen, eigen inkomen na pensioen en mogelijkheden om meer pensioen op te bouwen) en kennis over AOW, partnerpensioen en het effect van inflatie op het pensioen

- Kennis wordt met name negatief beïnvloed door (*on*)kunde (complexiteit, informatie-overload, etc.) en niet zozeer door *onwil*.
- Leeftijd heeft een positieve invloed op kennis: hoe ouder, hoe meer kennis.
- Sterke samenhang met informatie- en verdiepingsgedrag.

→ Conclusie: pensioen kennis kan met name positief worden beïnvloed door *onkunde* aan te pakken. Dat betekent in eerste instantie vereenvoudiging van pensioen informatie. De sterke samenhang met informatie- en verdiepingsgedrag maakt duidelijk dat het actieve gebruik van pensioen communicatiemiddelen ook moet worden gestimuleerd.

* Voor deze statistische analyses is gekeken naar samenhang door middel van een relative weights analyse. Deze beschrijft de *samenhang* tussen variabelen. De analyse geeft niet de *richting* aan van het verband, deze is door het onderzoeksteam geïnterpreteerd.

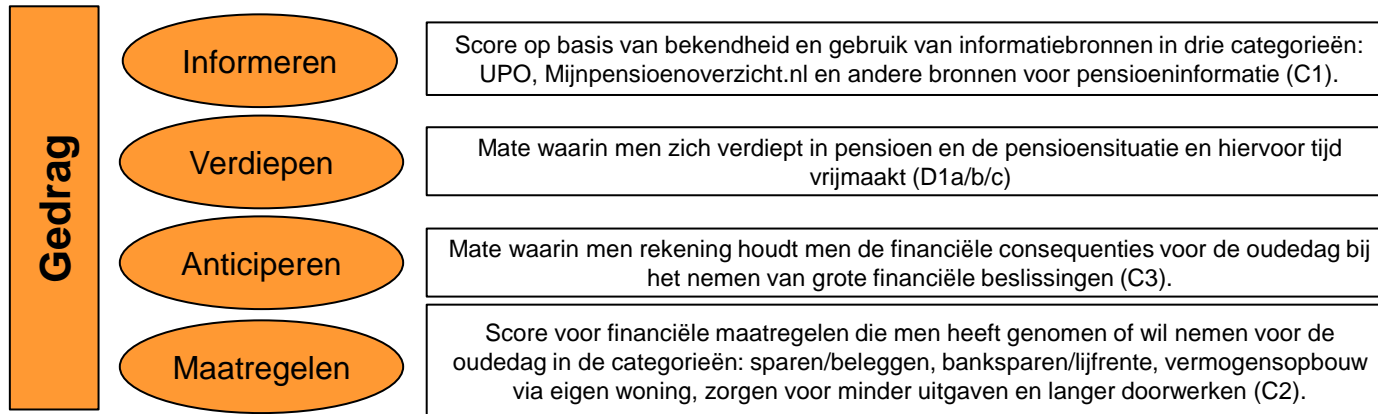
Management summary – Samenhang kennis, houding en gedrag (2)

- Risicobereidheid en toekomstgerichtheid ten aanzien van pensioen worden onvoldoende verklaard (verklaarde variantie <25%) door de variabelen die zijn meegenomen in het model. Dat betekent dat risicobereidheid en toekomstgerichtheid voor het overgrote deel verklaard worden door factoren buiten het model, zoals typisch individuele karaktereigenschappen.
- De mate waarin men de noodzaak tot verdiepen in de pensioensituatie erkent (urgentie) hangt in sterke mate samen met gedrag, met name verdiepingsgedrag. Hier ligt het meest voor de hand dat urgentie het gedrag beïnvloedt.
- *Onwil* heeft een negatieve invloed op het gevoel van urgentie. Urgentie wordt nauwelijks verklaard door leeftijd, of andere socio-demografische variabelen.
- Gebrek aan vertrouwen in het pensioensysteem lijkt een belangrijke oorzaak van zorg over de levensstandaard na pensioen. Ook gebrek aan financiële middelen om maatregelen te nemen (financiële drempel) speelt hier een rol.

→ Conclusie: om pensioenbewust gedrag te bevorderen moet het gevoel van urgentie groter worden. Inspelen – bijvoorbeeld in communicatie – op onwil (enerzijds überhaupt niet na willen denken over de oude dag, maar anderzijds ‘niet willen’ vanuit een gevoel van zinloosheid: de eigen invloed op de pensioensituatie is gering en/of er verandert veel op pensioengebied) kan hieraan bijdragen.

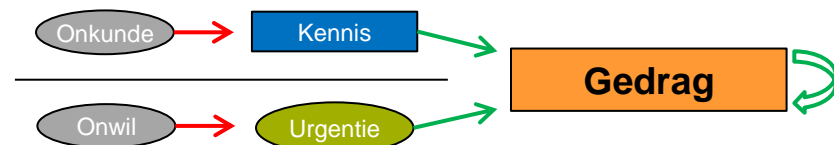
Management summary – Samenhang kennis, houding en gedrag (3)

Het nemen of willen nemen van maatregelen voor de ouderdag (Maatregelen) wordt onvoldoende verklaard door de variabelen die zijn meegenomen in het model (verklaarde variantie <25%). Dat betekent dat dit gedragsaspect voor het overgrote deel verklaard wordt door factoren buiten het model.

- De verschillende typen pensioenbewust gedrag beïnvloeden elkaar. Verdiepingsgedrag lijkt hierbij het startpunt.
- De urgentie (de mate waarin men de noodzaak tot verdiepen in de pensioensituatie erkent) die de consument voelt zet aan tot verdiepen in en anticiperen op de pensioensituatie. Andersom zou verdieping in de materie ook kunnen leiden tot meer bewustzijn van hoe belangrijk het is om de pensioensituatie goed in beeld te hebben en te houden.
- Kennis heeft een duidelijke positieve samenhang met informatie- en verdiepingsgedrag.

→ Conclusie: enerzijds lijkt het erop dat moet worden ingestoken op het aanwakkeren van het gebruik van pensioeninformatie: verdiepingsgedrag lijkt aan de basis te staan van meer pensioenbewust gedrag. Anderzijds dragen het vergroten van de urgentie en inspelen op onwil (drempel bij urgentie) en onkunde (drempel bij kennis) bij aan meer pensioenbewust gedrag.

3. Resultaten

3.1 Kennis/bewustzijn

Conclusies – Kennis/bewustzijn (1)

Slechts een derde van Nederland acht zichzelf op de hoogte van pensioen.

De Nederlandse beroepsbevolking vindt zichzelf meestal niet goed op de hoogte van pensioenen in het algemeen, het eigen pensioeninkomen en de mogelijkheden om meer pensioen op te bouwen. Hoe ouder men is, hoe positiever men is over de eigen pensioen kennis en met name over de mate waarin men het eigen inkomen na pensionering kan inschatten. Ook mannen en de hogere inkomens vinden vaker dat zij goed op de hoogte zijn.

Tegelijkertijd is men niet erg bezorgd over de financiële situatie na pensionering, maar relatief grote groep is ‘onbewust onbezorgd’.

Bijna driekwart maakt zich weinig tot geen zorgen over de levensstandaard na pensionering, slechts een fractie maakt zich veel zorgen. Vooral werklozen en de lagere inkomens (die mogelijk ook nu al vaker financiële zorgen kennen) en alleenstaanden maken zich vaker zorgen. Mannen en de jongere generatie maken zich vaker helemaal geen zorgen. Het grootste deel van de beroepsbevolking (42%) is ‘*bewust onbezorgd*’: men heeft wel nagedacht over inkomsten en/of uitgaven na pensionering maar is hier niet bezorgd over. Tegelijkertijd is er ook een aanzienlijke groep die ‘*onbewust onbezorgd*’ is (32%): zij maken zich geen zorgen, maar hebben ook niet nagedacht over de financiële situatie na pensionering. Een deel van deze groep zou zich mogelijk *wel* zorgen moeten maken.

Beroepsbevolking lijkt goed op de hoogte van feiten over AOW, maar minder over risico’s van de pensioenregeling, inflatie-effect en partnerpensioen.

Een ruime meerderheid was bekend met verschillende feiten over AOW; alleen dat men AOW-recht opbouwt in 50 jaar (2% per jaar) wist 4 op de 10. Hier zien we dat mannen en ouderen over de hele linie beter op de hoogte zijn. 3 op de 10 is zich bewust van het effect dat inflatie heeft op de waarde van het pensioen. Bijna de helft van de Nederlanders met een beschikbare premieregeling is goed op de hoogte van de risico’s van deze regeling. Een kwart wist goed wat partnerpensioen inhoudt, waarbij opvalt dat jongeren, lagere inkomens en alleenstaanden dit vaker niet wisten.

Eigen pensioenregeling is vaak onbekend en de helft weet niet of zijn pensioen al dan niet is geïndexeerd of gekort.

We zien grote onbekendheid met de huidige pensioenregeling: ruim 4 op de 10 kent de huidige eigen regeling niet. Daarnaast is er een kans dat een deel van de respondenten niet de juiste regeling heeft ingevuld met als gevolg dat de totale onbekendheid met de pensioenregeling in werkelijkheid nog hoger zal liggen. Van de respondenten met een eind- of middelloonregeling weet 50% niet of deze dit jaar al dan niet gekort of geïndexeerd is.

Conclusies – Kennis/bewustzijn (2)

Men houdt vast aan een verwacht inkomen na pensionering van 70%, bij ondernemers heerst veel onzekerheid.

De helft van de beroepsbevolking (bij ouderen 61%) denkt na pensionering een bruto inkomen te hebben van minstens 70% van het laatstverdiende brutosalaris. Een derde weet geen schatting van het pensioeninkomen te geven, bij vrouwen, jongeren en lagere opleiding en inkomens zien we dit vaker. 4 op de 10 ondernemers weet geen inschatting te maken van het pensioeninkomen, waarbij opvalt dat onder oudere ondernemers de onzekerheid over het pensioeninkomen *niet* minder groot is (in tegenstelling tot ouderen in de rest van de beroepsbevolking).

Ook de AOW-leeftijd van 67 jaar zit er stevig in, maar men denkt gemiddeld al voor 66 te stoppen met werken.

50-plussers binnen de beroepsbevolking denken tussen 65 en 67 jaar AOW te gaan ontvangen, dat lijkt realistisch. Van de 35- tot 50-jarigen denkt echter *ook* een meerderheid uiterlijk met 67 jaar AOW te gaan ontvangen en van de jongste generatie is dit ook nog ruim 40%. Van de groep die geboren is op of na 1 april 1956 schat 56% de eigen AOW-leeftijd op 67 jaar of jonger. 15% van de beroepsbevolking is van plan om langer door te werken dan de AOW-leeftijd, een kwart denkt te stoppen met werken zodra men AOW gaat ontvangen en eveneens een kwart wil vóór de AOW-leeftijd al stoppen met werken. Bij ondernemers zien we wel een groep die na zijn 67ste jaar door wil werken, maar zien we tegelijkertijd meer 'vroeggestoppers' (voor 65 jaar). Vrouwen weten relatief vaak niet in te schatten wanneer ze gaan stoppen met werken. We zien ook: hoe jonger, hoe later men denkt te stoppen met werken en hoe vaker men de pensioenleeftijd niet weet in te schatten.

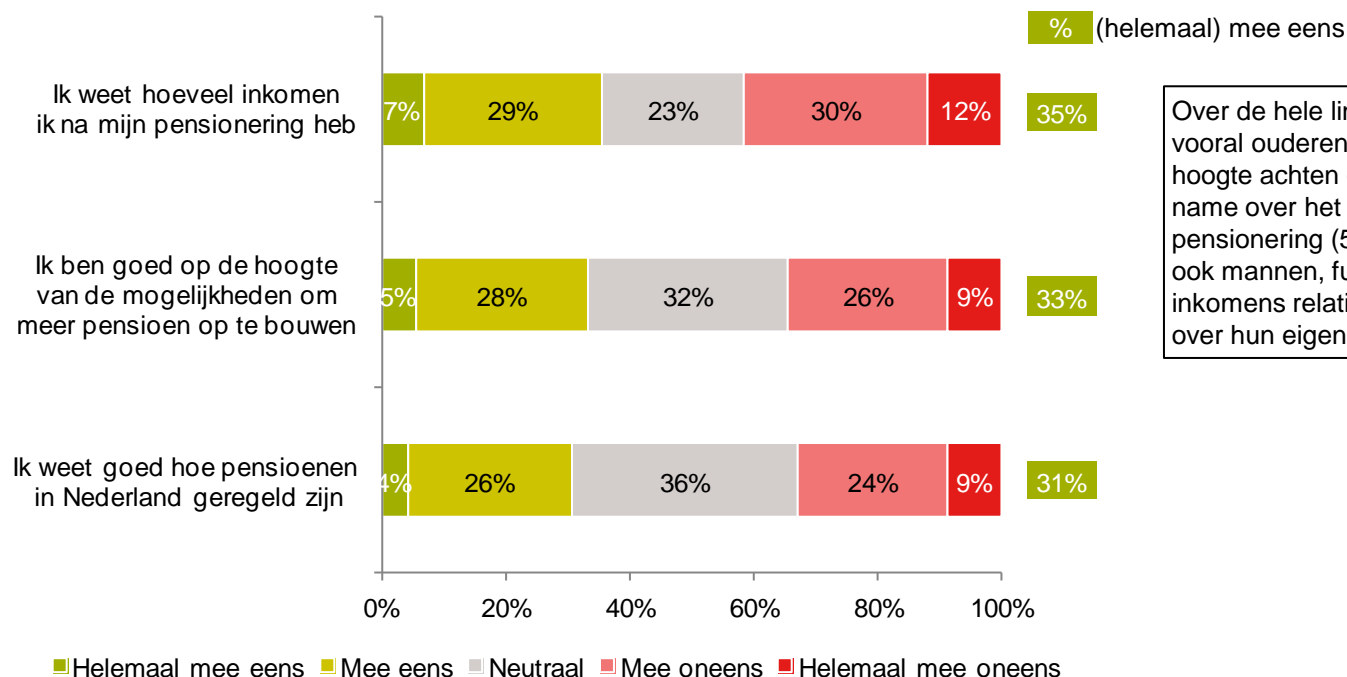
Redelijke bewustheid van impact life-events op de oudedag, maar denkt veelal: 'dat overkomt mij niet'.

Ongeveer de helft is zich goed bewust van de impact die verschillende life-events (zoals minder gaan werken, arbeidsongeschikt of werkloos raken, overlijden van partner of trouwen) hebben op de financiële situatie na pensionering. Bij een relatief veelvoorkomende en wel degelijk impactvolle gebeurtenis als een (andere) woning kopen is dit bewustzijn het laagst. De oudere generatie en hogere inkomens zijn zich over de hele linie beter bewust van de impact van life-events op de oudedag.

Men houdt er overigens nauwelijks rekening mee dat life-events als werkloosheid, faillissement of scheiding (opnieuw) zullen plaatsvinden voor pensionering. De beroepsbevolking realiseert zich over het algemeen de impact van life-events maar denkt veelal dat het hen niet zal overkomen.

Slechts ca. een derde van de beroepsbevolking vindt zichzelf goed op de hoogte over inkomen na pensionering, mogelijkheden tot meer pensioenopbouw en het pensioenstelsel in Nederland.

Gepercipieerde pensioen kennis

Over de hele lijn zien we dat vooral ouderen zichzelf vaker op de hoogte achten over pensioen, met name over het eigen inkomen na pensionering (54%). Daarnaast zijn ook mannen, full-timers en hogere inkomens relatief optimistischer over hun eigen pensioen kennis.

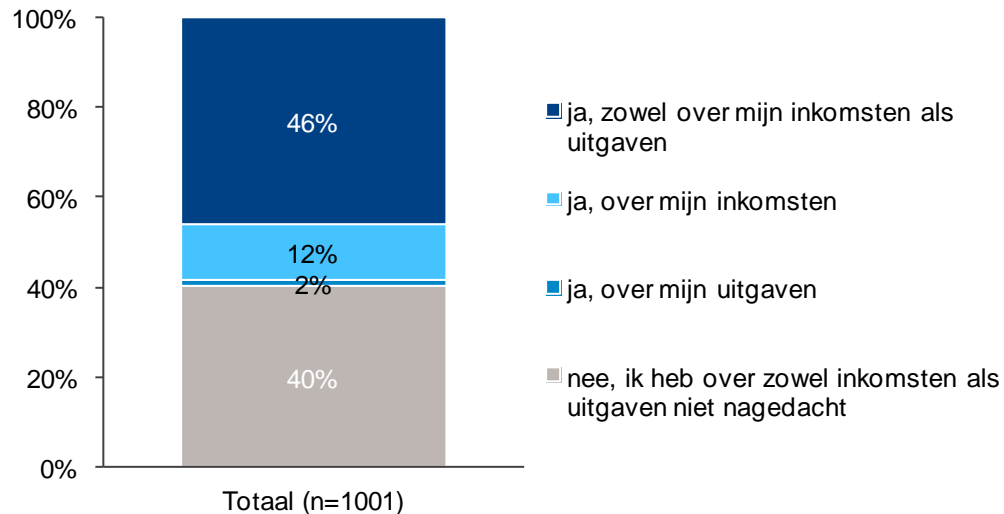
B1. Kunt u steeds aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen?

Basis allen
n=1001

Een meerderheid van de beroepsbevolking heeft al nagedacht over inkomsten en/of uitgaven na pensionering, meestal over *beide* aspecten.

Nadenken over inkomsten en uitgaven na pensionering

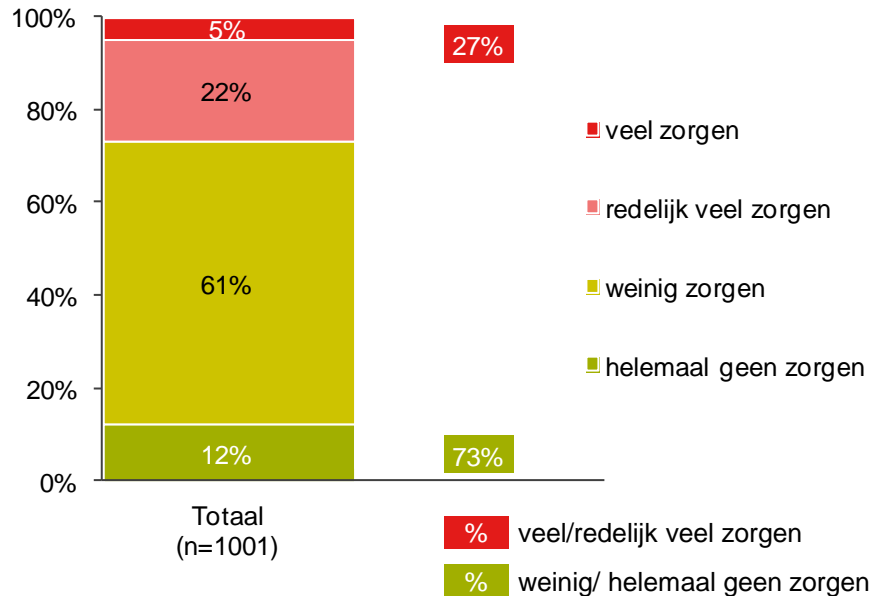
Hoe ouder en hoe hoger het inkomen, hoe vaker men over inkomsten/uitgaven na pensionering heeft nagedacht. Mannen scoren hier ook hoger dan vrouwen (35% heeft er nog niet over nagedacht versus 45%). Zelfstandigen scoren beter dan de rest van de beroepsbevolking (31% nog niet over nagedacht).

B2. Heeft u wel eens nagedacht over uw inkomsten en uitgaven na uw pensionering?

Basis allen
n=1001

Over het algemeen heeft men weinig zorgen over de financiële situatie na pensionering. Ruim een kwart heeft hier wel zorgen over, maar slechts een fractie maakt zich echt grote zorgen.

Zorgen over levensstandaard na pensionering

Werklozen (9%), lage inkomens (11%) en eenpersoons-huishoudens (9%) maken zich relatief vaak grote zorgen over de levensstandaard na pensionering. Mannen (15%) en de jongere generatie (18%) maken zich vaker helemaal geen zorgen.

B4. In hoeverre maakt u zich zorgen over of u na uw pensionering voldoende geld heeft om normaal van te leven?

Basis allen
n=1001

Grootste deel van de beroepsbevolking is geïnformeerd ('bewust') onbezorgd, maar een derde is onbezorgd uit onwetendheid en zou zich mogelijk wel zorgen moeten maken.

Bewustzijn x bezorgdheid over de financiële situatie na pensionering

Ongeveer 1 op de 5 Nederlanders is '**bewust bezorgd**' ten aanzien van pensioen: men heeft zich in de materie verdiept en maakt zich (terecht of onterecht) zorgen over de financiële situatie na pensionering.

Een kleine groep van bijna een tiende van de beroepsbevolking is '**onbewust bezorgd**': deze groep heeft zich niet verdiept in inkomsten/uitgaven na pensionering, maar maakt zich hier wel (terecht of onterecht) zorgen over.

	Bewust (nagedacht over inkomsten/uitgaven na pensionering)	Onbewust (niet nagedacht over inkomsten/uitgaven na pensionering)
Bezorgd (redelijk veel zorgen over levensstandaard na pensionering)	Bewust bezorgd 18%	Onbewust bezorgd 8%
Onbezorgd (weinig/geen zorgen over levensstandaard na pensionering)	Bewust onbezorgd 42%	Onbewust onbezorgd 32%

Het grootste deel van de beroepsbevolking is '**bewust onbezorgd**': men heeft nagedacht over inkomsten/uitgaven na pensionering en *weet* hierdoor dat men zich *geen* zorgen hoeft te maken.

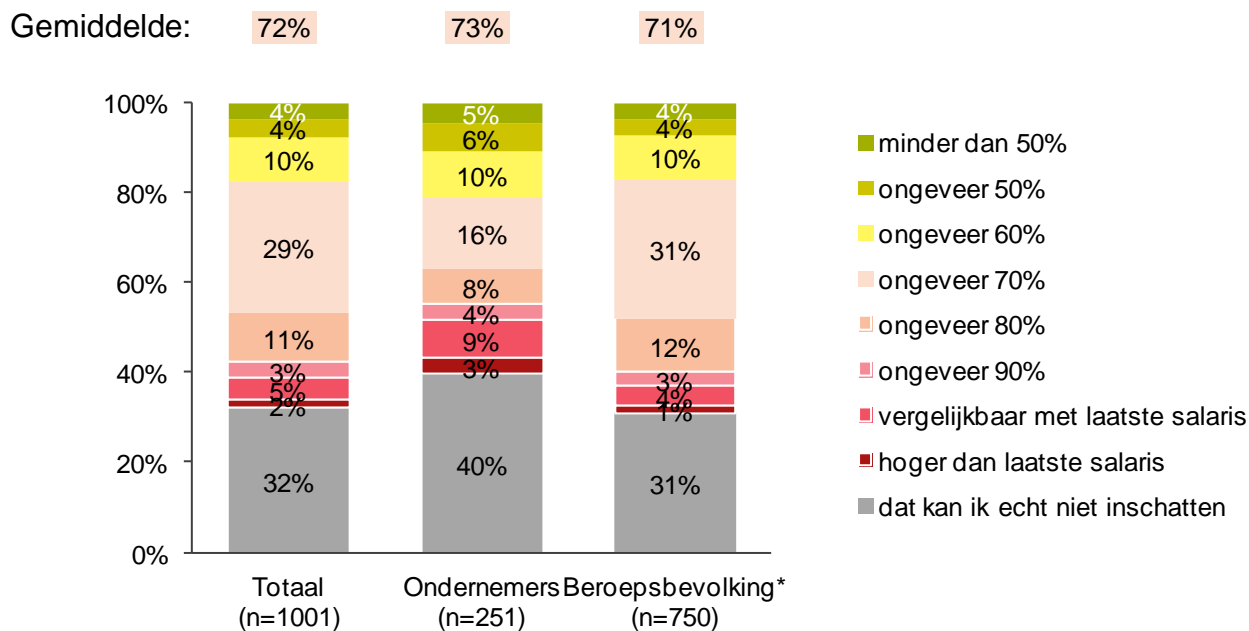
Bijna een derde van de beroepsbevolking is '**onbewust onbezorgd**': onbezorgd uit onwetendheid over de financiële situatie na pensionering. Deze groep zou zich mogelijk wel zorgen *moeten* maken!

B2. Heeft u wel eens nagedacht over uw inkomsten en uitgaven na uw pensionering?
 B4. In hoeverre maakt u zich zorgen over of u na uw pensionering voldoende geld heeft om normaal van te leven?

Basis allen
n=1001

De helft van de totale beroepsbevolking schat het inkomen na pensionering op minstens 70% van het laatstverdiende loon. Een derde weet het niet in te schatten, bij ondernemers is dit 40%.

Geschat inkomen (%) na pensionering

Bij de **beroepsbevolking** zien we dat vrouwen (en part-time werkenden) vaker geen inschatting weten te geven van het inkomen na pensionering. Daarnaast geldt: hoe jonger, hoe lager opgeleid en hoe lager het huidige inkomen, hoe vaker men dit niet weet in te schatten. Ouderen schatten hun inkomen na pensionering hoger in (61% verwacht een inkomen van 70% of meer van het laatste bruto inkomen).

Bij **ondernemers** zien we een vergelijkbaar beeld als bij de beroepsbevolking, waarbij het opvalt dat bij ondernemers 50-plussers verhoudingsgewijs vaak onzeker zijn over het inkomen na pensionering (38% weet dit niet in te schatten, bij de overige beroepsbevolking is dit 21%).

* exclusief ondernemers

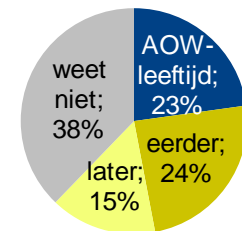
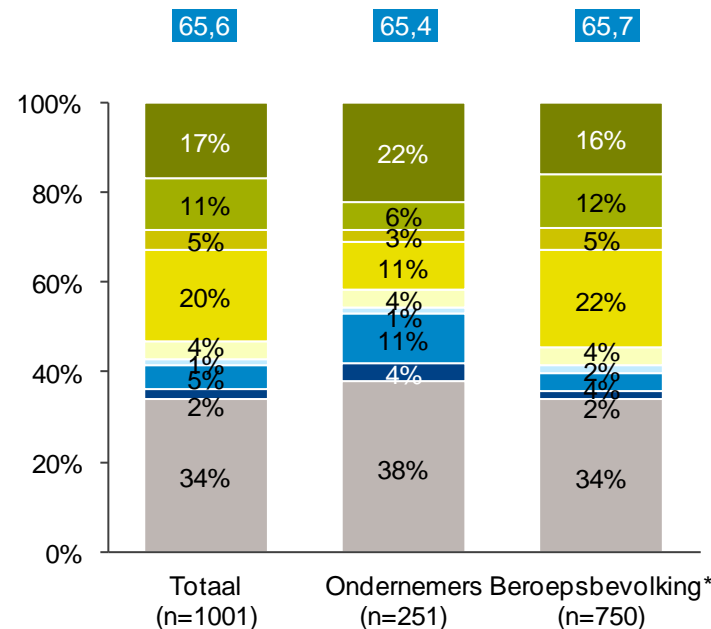
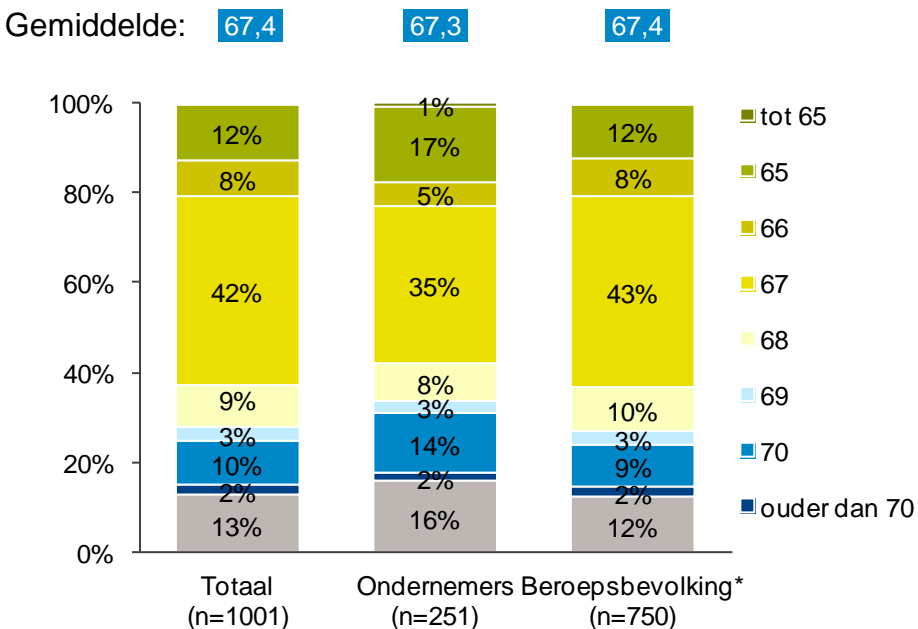
B3. Kunt u inschatten wat uw bruto inkomen na pensionering zal zijn wanneer u dit vergelijkt met het inkomen dat u verwacht te verdienen vlak voordat u met pensioen gaat?

Basis allen
n=1001

Een grote groep denkt vanaf 67 jaar AOW te ontvangen, maar verwacht iets na zijn 65ste te pensioneren. Men verwacht niet langer door te gaan werken. Ondernemers verwachten dat vaker wel, maar denken ook vaker vroeg (voor 65) te stoppen.

Verwachte AOW-leeftijd

Verwachte leeftijd pensionering

Verwachte leeftijd pensionering vergeleken met verwachte AOW-leeftijd: men denkt vaker vóór de AOW-leeftijd te stoppen met werken dan door te werken als men al AOW ontvangt.

Bij de **beroepsbevolking** zien we dat 50-plussers de AOW-leeftijd goed weten in te schatten (ruim 90% antwoordt hier tussen de 65 en 67 jaar, slechts 4% kan geen schatting geven). Opvallend is dat 35- t/m 49-jarigen meestal ook denken uiterlijk op hun 67ste al AOW te gaan ontvangen (52%) en zelfs bij de generatie tot 35 jaar denkt men dit nog vaak (42%). Vrouwen weten opvallend vaak niet wanneer ze gaan stoppen met werken, we zien op dit punt ook een verband met leeftijd (hoe jonger, hoe later men verwacht te pensioneren en hoe vaker men geen antwoord weet).

Ook bij **ondernemers** zien we dat 50-plussers meestal tussen 65 en 67 AOW denken te ontvangen en ook hier geldt dat vrouwen opvallend vaker dan mannen niet weten in te schatten wanneer zij denken te stoppen met werken. Qua leeftijd zien we dat 50-plussers eerder stoppen en *minder* vaak de pensioenleeftijd niet in weten te schatten. De groep 35 tot 50-jarigen heeft juist meer moeite met het inschatten van de pensioenleeftijd.

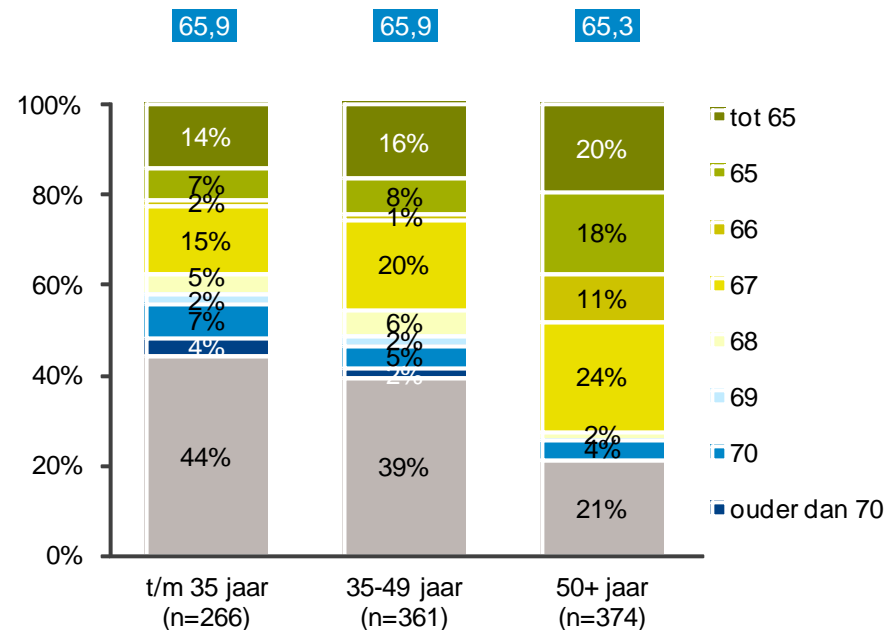
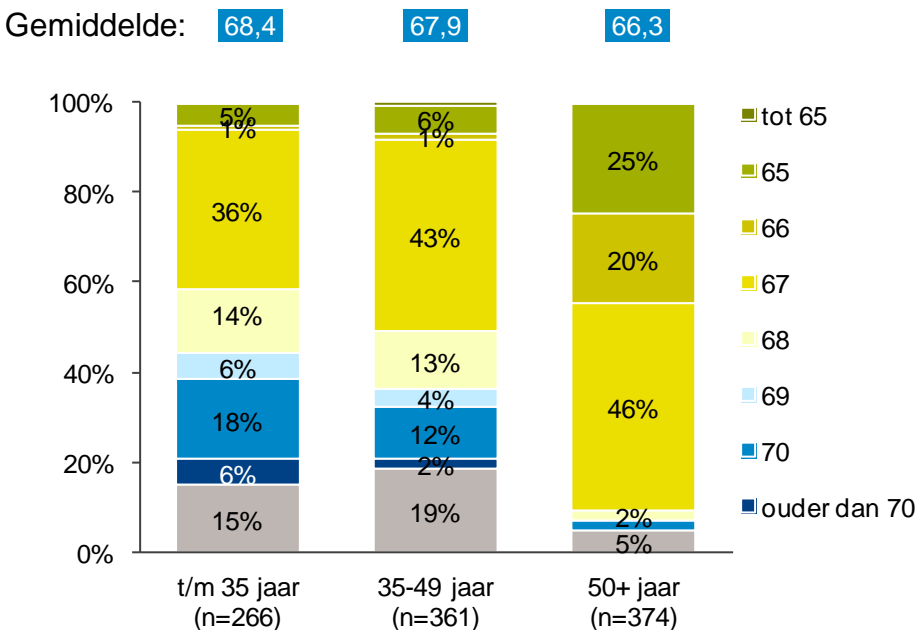
B5a. Op welke leeftijd schat u in dat u uw eerste AOW-uitkering zult ontvangen?
 B5b. Is dit ook de leeftijd waarop u verwacht te stoppen met werken?

Basis allen
 n=1001

De verwachte AOW-leeftijd stijgt duidelijk naarmate de huidige leeftijd lager is. Bij de verwachte pensioenleeftijd is dit verband duidelijk minder sterk. 4 op de 10 Nederlanders onder de 50 jaar weet zijn pensioenleeftijd niet in te schatten.

Verwachte AOW-leeftijd

Verwachte leeftijd pensionering

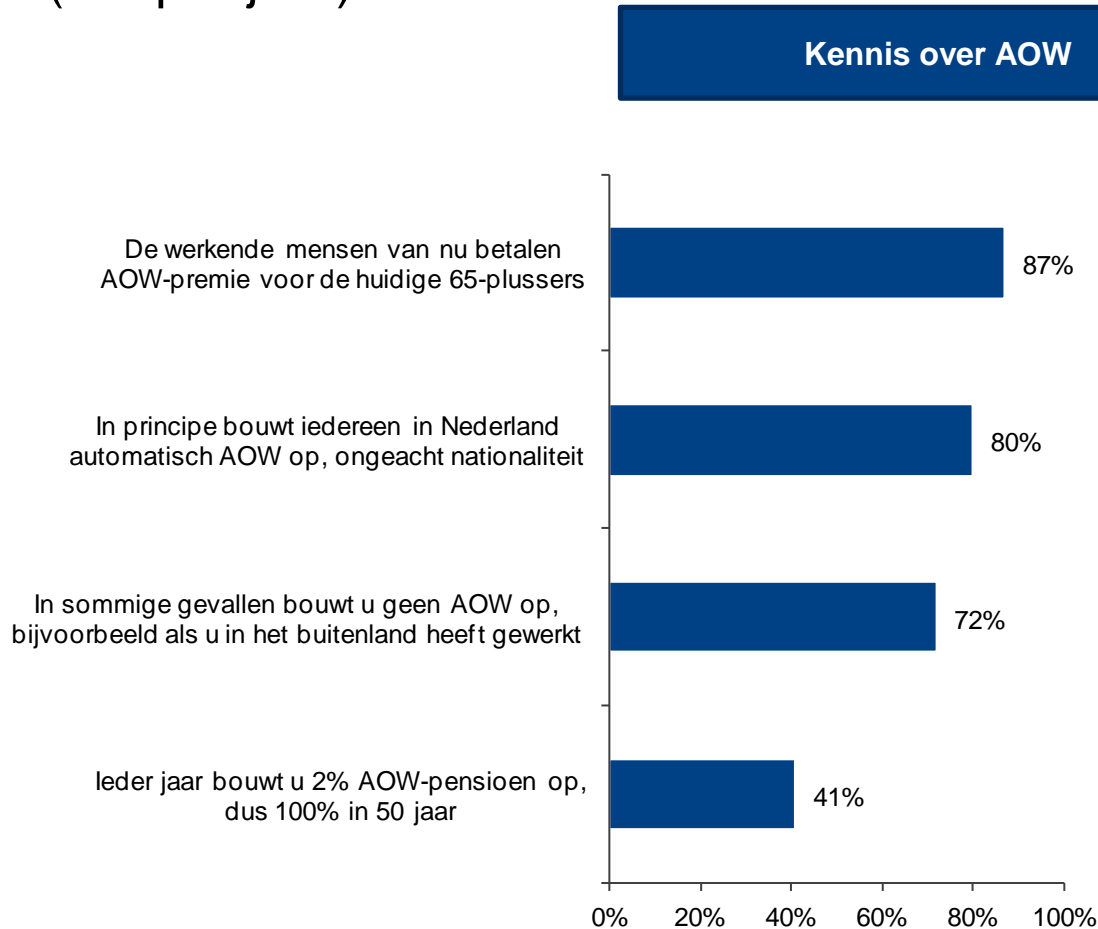

56% van de beroepsbevolking geboren op of na 1 april 1956 schat denkt op (46%) of voor (10%) het 67ste levensjaar AOW te gaan ontvangen.

B5a. Op welke leeftijd schat u in dat u uw eerste AOW-uitkering zult ontvangen?
 B5b. Is dit ook de leeftijd waarop u verwacht te stoppen met werken?

Basis allen
 n=1001

Binnen de beroepsbevolking weet bijna 9 op de 10 dat de huidige werkenden AOW opbrengen voor de huidige 65-plussers. Dat 100% AOW wordt opgebouwd in 50 jaar (2% per jaar) was de meerderheid onbekend.

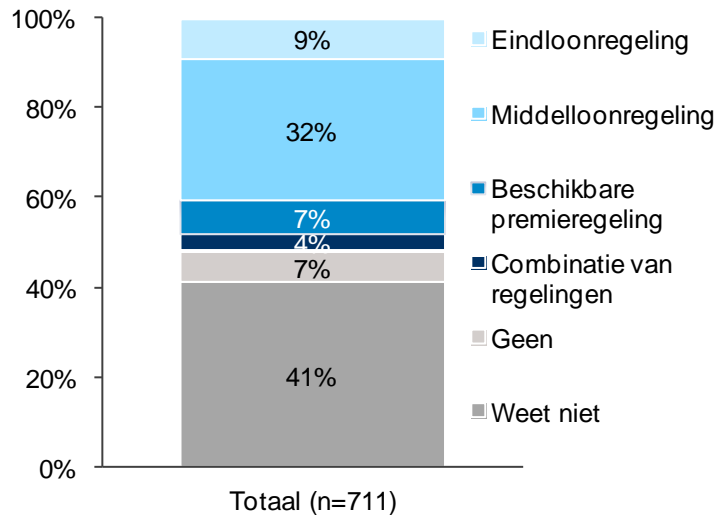
Mannen zijn over de hele linie beter op de hoogte over AOW dan vrouwen (verschil is significant bij 'iedereen bouwt AOW op' en '100% in 50 jaar'). Dit geldt ook voor ouderen (verschil is significant bij '100% in 50 jaar' en 'uitzonderingen op AOW-opbouw') en hogere inkomens (alleen niet significant voor '100% in 50 jaar').

B6. Was u op de hoogte van de volgende feiten over AOW?

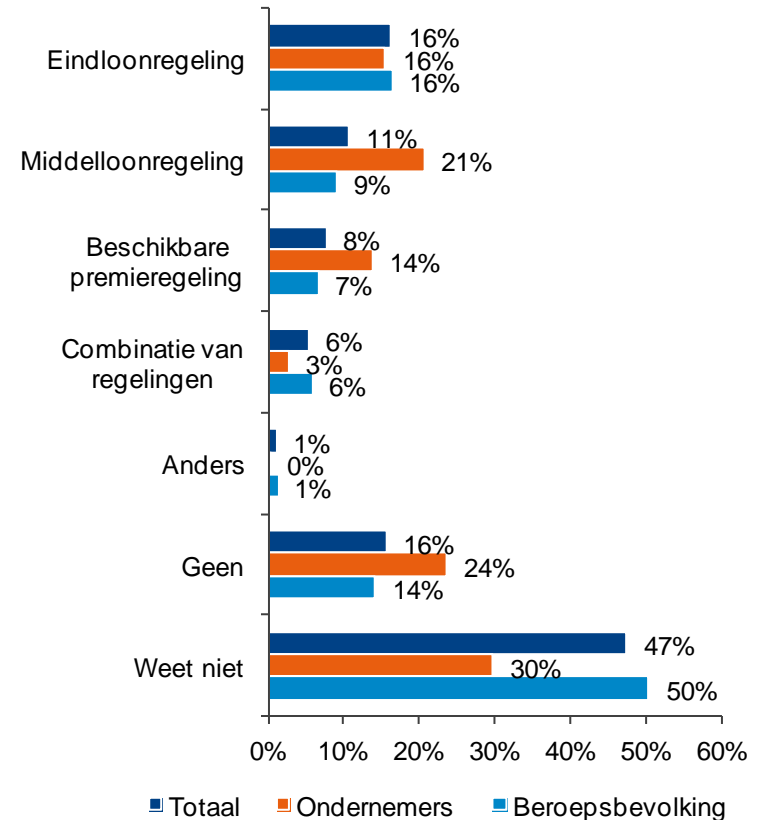
Basis allen
n=1001

Onbekendheid met de eigen pensioenregeling is groot.

Huidige pensioenregeling

Eerdere pensioenregeling(en)

B7. In wat voor soort pensioenregeling bouwt u momenteel via uw werkgever pensioen op?
B7a. Heeft u in het verleden via een werkgever pensioen opgebouwd in een of meerdere van onderstaande pensioenregelingen?

B7 Selectie: is momenteel werkzaam in loondienst (n=711)
B7a: Basis allen (n=1001)

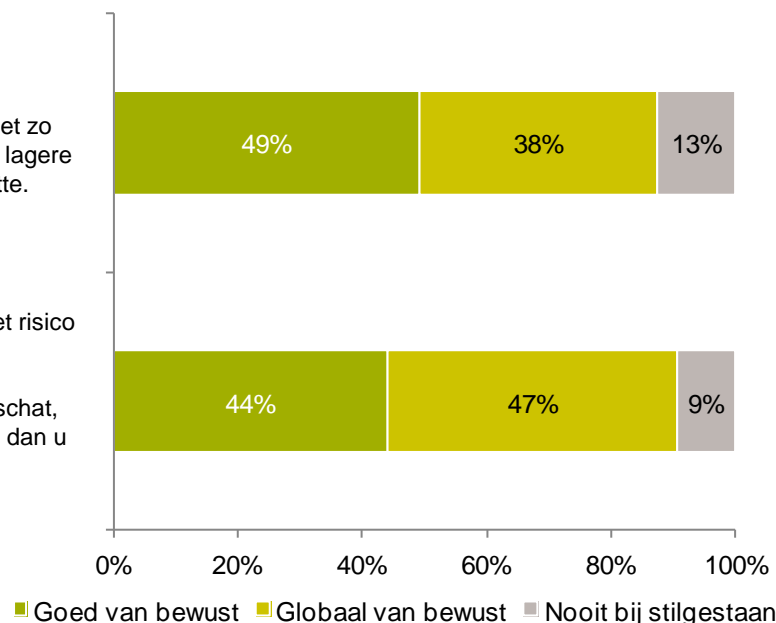

Bijna de helft van de beroepsbevolking met een beschikbare premieregeling is zich goed bewust van de risico's.

Bewustzijn risico's van beschikbare premieregeling

Als de premie wordt belegd is er een **beleggingsrisico**: als de beleggingen niet zo goed lopen als verwacht dan krijgt u een lagere pensioenuitkering dan u eerder verwachtte.

Als de premie wordt gespaard, loopt u het risico dat u jaarlijks maar **weinig rente** op het spaartegoed ontvangt. Als deze rente gemiddeld lager is dan van tevoren ingeschat, dan krijgt u een lagere pensioenuitkering dan u eerder verwachtte.

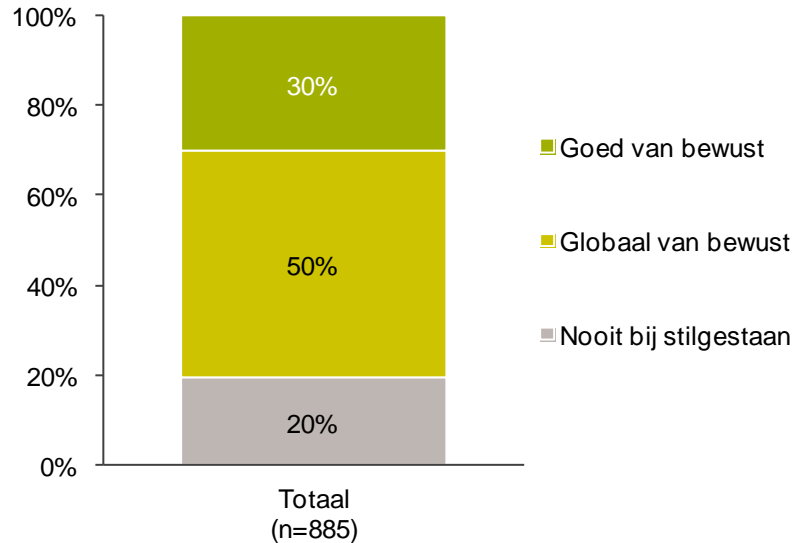
Laagopgeleiden met een beschikbare premieregeling zijn zich opvallend minder vaak goed bewust van de risico's (22% bij beleggingsrisico, 13% bij weinig rente).

B7b. U heeft zojuist aangegeven dat u pensioen opbouwt in een beschikbare premieregeling. Was u zich bewust van onderstaande risico's?

Selectie: heeft beschikbare premieregeling
n=140

3 op de 10 is zich goed bewust van het negatieve effect van inflatie op de waarde van het pensioen.

Bewustzijn effect inflatie
op waarde pensioen

We zien we dat bepaalde groepen zich vaker het effect van inflatie op het pensioen *niet* realiseren. Het gaat vooral om de leeftijdscategorie tot 35 jaar (32%), werklozen (29%) en parttimers (25%), vrouwen (24%), midden- en laagopgeleiden (24%) en modale en lagere inkomens (25%|28%).

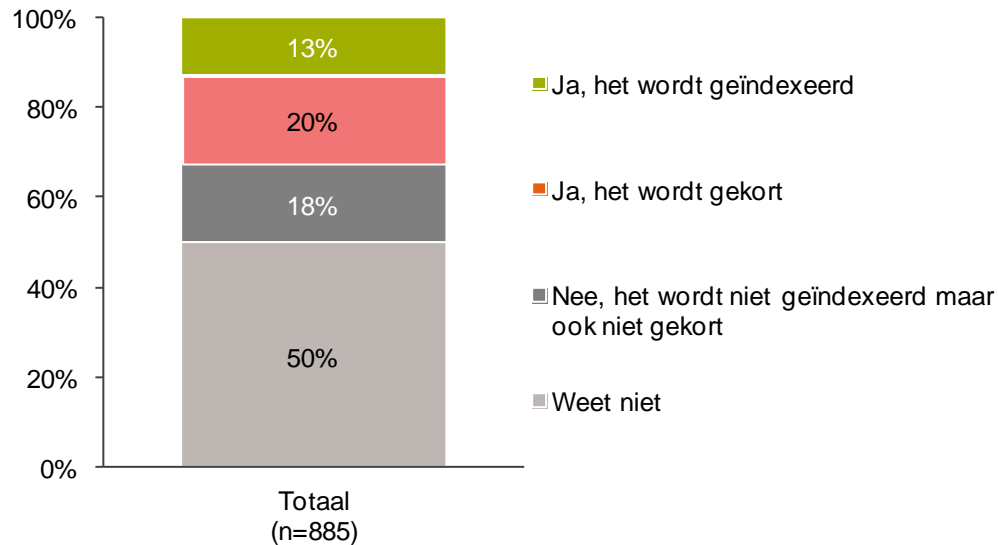
B8. In hoeverre was u zich voorafgaand aan dit onderzoek bewust van dit effect van inflatie op de waarde van het pensioen?

Selectie: heeft 2^e pijlerpensioen opgebouwd (geen beschikbare premieregeling)

n=885

De helft van de personen met een middel- of eindloonregeling weet niet of het pensioen dit jaar al dan niet gekort of geïndexeerd wordt.

Geïnformeerdheid over korten/indexeren
van tweede pijlerpensioenen

Hogere inkomens zijn beter op de hoogte (40% weet niet) en mannen beter dan vrouwen (43% vs. 57% weet niet of het pensioen eventueel gekort of geïndexeerd wordt). Ook geldt: hoe ouder, hoe vaker het voorkomt dat men geïnformeerd is hierover.

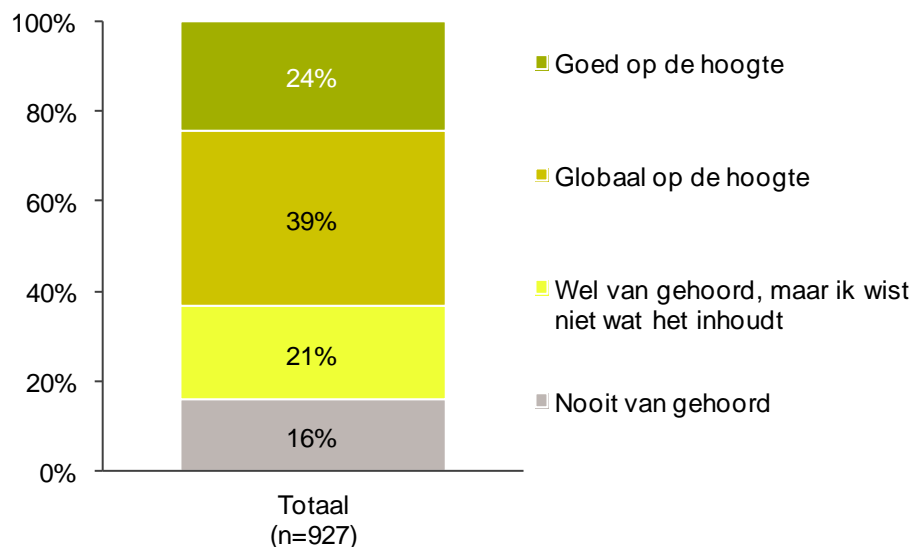
B8a. Bent u ervan op de hoogte of uw pensioen dit jaar wordt geïndexeerd of gekort?

Selectie: heeft 2^e pijlerpensioenen opgebouwd (geen beschikbare premieregeling)

n=885

Een kwart van beroepsbevolking is goed op de hoogte over partnerpensioen, maar jongeren duidelijk in mindere mate.

Kennis over partnerpensioen

Jongeren (niet significant), lagere inkomens en alleenstaanden zijn minder vaak goed op de hoogte van partnerpensioen.

	A 21-34 jaar (n=241)	B 35-49 jaar (n=339)	C 50+ jaar (n=347)
Goed op de hoogte	19,5%	24,5%	27,7%
Globaal op de hoogte	30,7% ^B	44,0%	40,5%
Wel van gehoord, maar ik wist niet wat het inhoudt	25,9% ^{BC}	16,3%	21,3%
Nog nooit van gehoord	23,9% ^{BC}	15,2%	10,5%

^{ABC} significant verschil met betreffende leeftijdscategorie

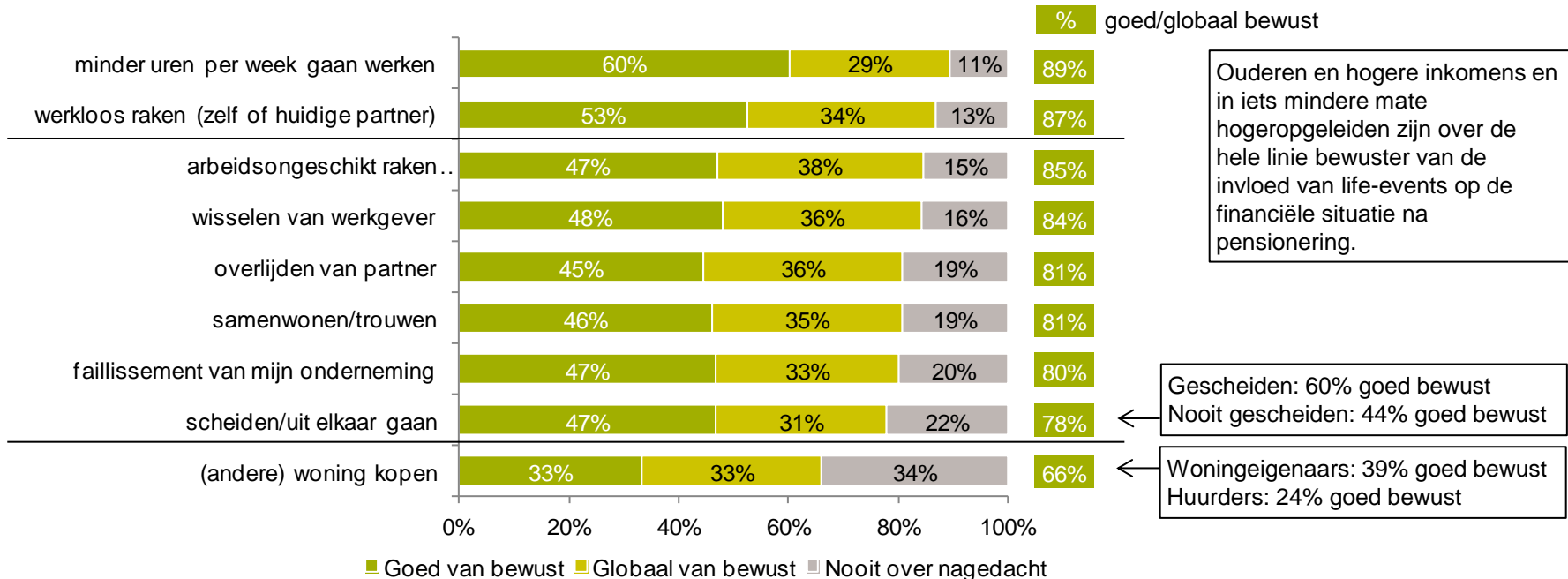
B10. In hoeverre was u voorafgaand aan dit onderzoek op de hoogte over partnerpensioen?

Selectie: heeft 2^e pijlerpensioen opgebouwd (geen beschikbare premieregeling)

n=927

Over het algemeen is ongeveer de helft zich goed bewust van de impact van life-events op de oudedag, maar vooral bij een (andere) woning kopen staat men hier minder bij stil.

Bewustzijn impact life-events op financiële situatie na pensionering

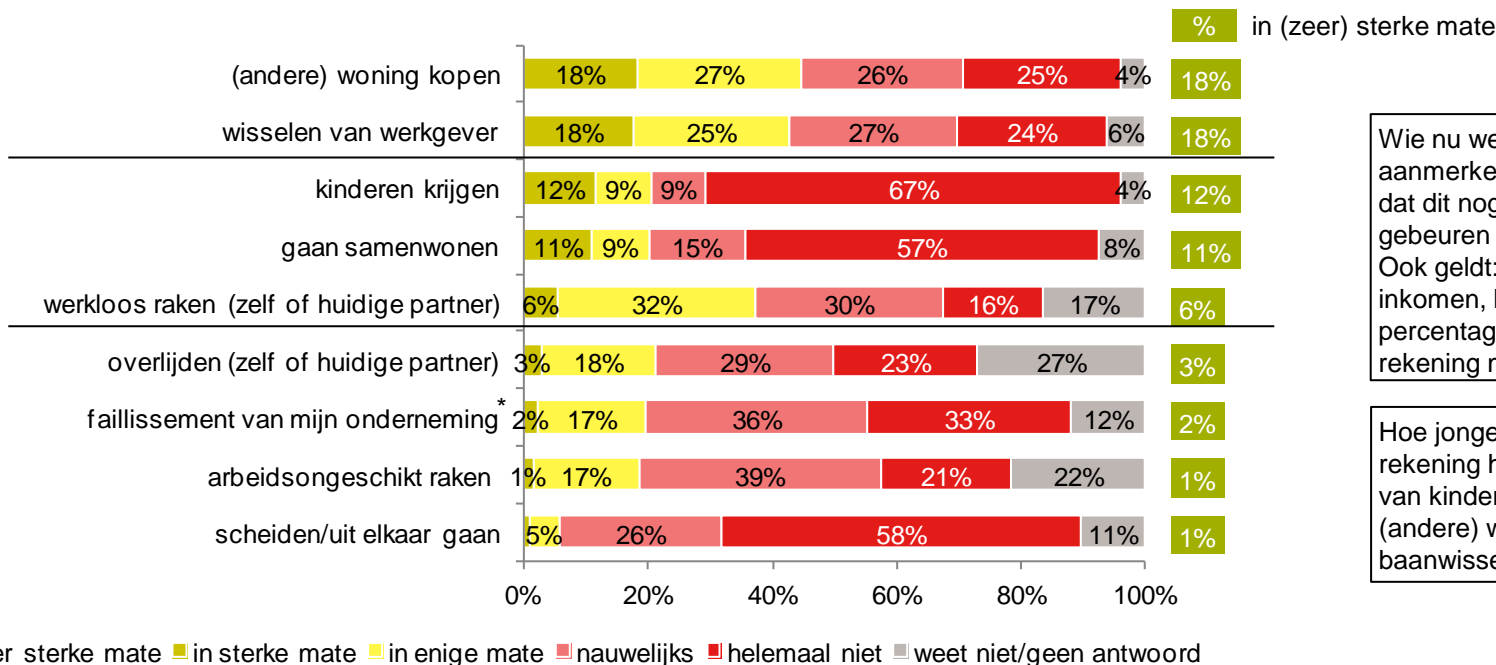

B11. Gebeurtenissen in uw leven kunnen invloed hebben op uw financiële situatie na pensionering. Kunt u bij iedere gebeurtenis aangeven in hoeverre u zich bewust was van deze invloed?

Basis allen
n=1001

De Nederlandse beroepsbevolking gaat er niet vanuit dat zaken als werkloosheid, arbeidsongeschiktheid of een scheiding hen zullen overkomen voor de pensioendatum.

Rekening houden met (herhaling) life-events vóór pensionering

Wie nu werkloos is houdt er aanmerkelijk meer rekening mee dat dit nog eens zou kunnen gebeuren (25% in sterke mate). Ook geldt: hoe lager het inkomen, hoe hoger het percentage dat hier sterk rekening mee houdt.

Hoe jonger, hoe meer men rekening houdt met het krijgen van kinderen, het kopen van een (andere) woning en een baanwissel.

* Selectie: heeft een onderneming (n=262)

A6. In welke mate gaat u ervan uit dat onderstaande gebeurtenissen (opnieuw) zouden kunnen plaatsvinden voordat u met pensioen gaat?

Basis allen
n=1001

3. Resultaten

3.2 Houding

Conclusies – Houding (1)

Urgentie tot het verdiepen in pensioen is er vaak wel, maar dit leidt niet altijd tot werkelijk verdiepingsgedrag.

Een ruime helft realiseert zich wel dat het nodig is om nu al in het pensioen te duiken om indien nodig op tijd in te kunnen grijpen. Bijna de helft vindt het ook *belangrijk* om goed van het pensioen op de hoogte te zijn (dat maakt het overigens nog niet interessant). Tegelijkertijd zullen we in het hoofdstuk 'Gedrag' zien dat dit niet lijkt te leiden tot daadwerkelijk verdiepingsgedrag: nauwelijks een derde neemt pensioeninformatie van pensioenfonds/-verzekeraar goed door en slechts zo'n 10% maakt geregeld tijd vrij om zich te verdiepen. Het is dus niet per se een kwestie van onbewustzijn, maar het pensioen heeft vaak geen *prioriteit*.

Daarbij zien we bij jongeren en in mindere mate ook bij vrouwen een nog wat grotere discrepantie: zij realiseren zich in *sterkere* mate dat ze zich in het pensioen 'zouden moeten' verdiepen, maar dit wordt in *mindere* mate belangrijk gevonden. Zij verdiepen zich dan ook minder dan gemiddeld.

Beroepsbevolking legt hoofdverantwoordelijkheid voor inkomen na pensionering relatief vaak elders, ondernemers vaker zelf verantwoordelijk.

90% van de beroepsbevolking voelt zich (deels) zelf verantwoordelijk voor het inkomen na pensionering. Bijna de helft van de beroepsbevolking legt de *belangrijkste* verantwoordelijkheid bij een derde partij neer. Ondernemers nemen vaker zelf de grootste verantwoordelijkheid.

Hoe ouder, hoe *minder* men zich zelf hoofdverantwoordelijk voelt voor het inkomen na pensionering. Ook lager opgeleiden voelen zich in mindere mate zelf hoofdverantwoordelijk.

Onkunde, onwil en financiële situatie zijn allen duidelijk aanwezige drempels.

Bijna de helft van de beroepsbevolking ervaart onkunde in omgaan met pensioeninformatie. Eveneens bijna de helft van de beroepsbevolking steekt daarbij liever de kop in het zand en *wil* nog niet denken aan pensionering (onwil). De vele veranderingen (onwil) spelen ook een duidelijke rol. Ca. 4 op de 10 geeft daarbij aan wel meer inkomen op te willen bouwen, maar hier financieel geen mogelijkheden toe te zien.

Hoe jonger, hoe meer onkunde en onwil men ervaart ten aanzien van pensioenbewust gedrag. Ook bij vrouwen zien we meer onkunde en onwil.

Conclusies – Houding (2)

1 op 5 bereid tot nu inleveren voor ruimere oudedag. Weinig risicobereidheid t.a.v. pensioen.

Ten aanzien van het pensioen is men nog sterker op het hier en nu gericht dan in het algemeen. Een derde vindt het in het algemeen belangrijk om geld opzij te leggen voor later, maar 1 op de 5 is bereid om nu concreet in te leveren voor een ruimere oudedag.

Tegelijkertijd zien we dat men sterk gericht is op zekerheid ten aanzien van de pensioenopbouw: slechts 13% zou risico nemen om een hoger rendement te kunnen behalen.

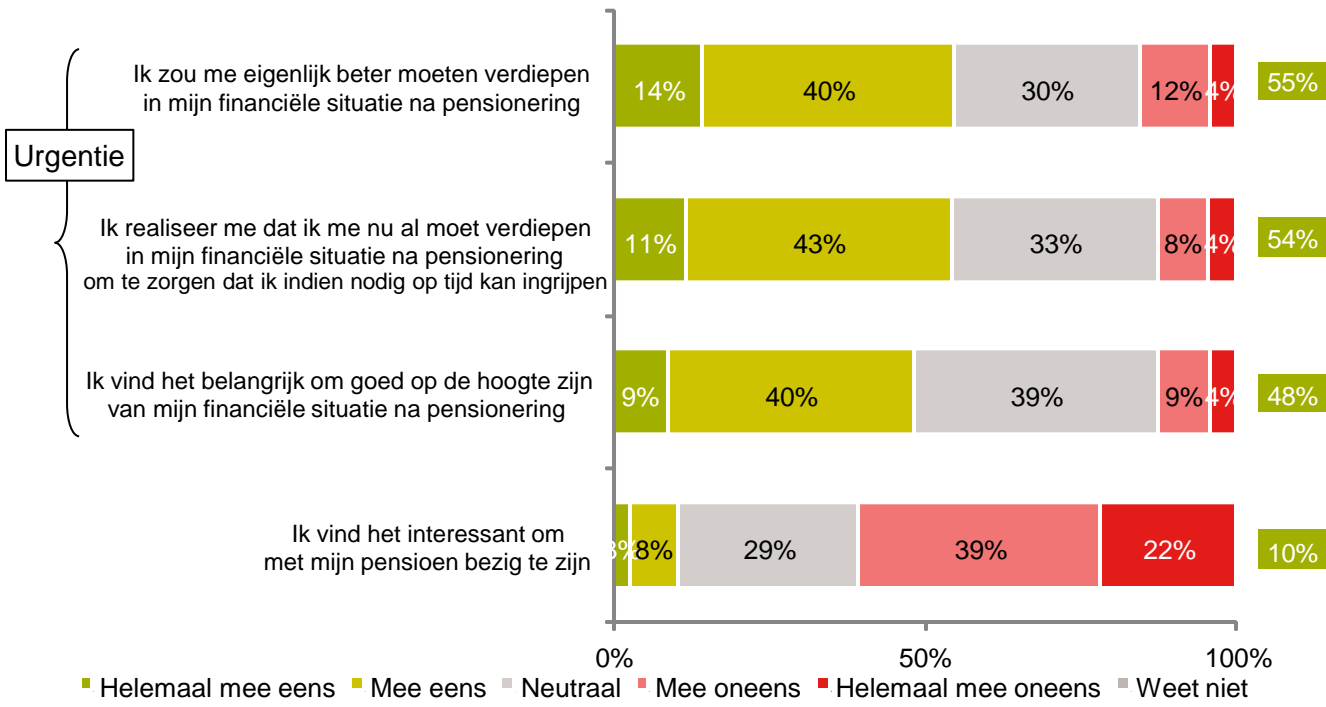
Grootste issues: wantrouwen jegens pensioenfondsen/-verzekeraars en angst voor hoge zorgkosten na pensioen.

Bijna tweederde zet vraagtekens bij het beleid van pensioenfondsen en -verzekeraars. Ruim de helft van de beroepsbevolking vraagt zich dan ook af of er straks nog wel iets over is van het (werknemers)pensioen, vrouwen in sterkere mate. Ook de angst om aan te lopen tegen hoge zorgkosten na pensionering is een kwestie die een ruime meerderheid van de beroepsbevolking bezighoudt. Vooral voor de oudere beroepsbevolking is dit actueel.

De opschuivende pensioenleeftijd is vooral voor de beroepsbevolking een issue, voor de relatief 'autonome' ondernemers speelt dit wat minder. Het eventueel verdwijnen van de AOW is het pensioengerelateerde thema dat Nederland relatief het minst bezighoudt, maar dit is toch voor 4 op de 10 een reëel punt van zorg.

Bij ongeveer de helft is de urgentie van het verdiepen in de pensioensituatie wel helder, maar men vindt het onderwerp 'pensioen' ook uitgesproken oninteressant.

Houding t.a.v. pensioen

Het valt op dat jongeren vaker dan gemiddeld vinden dat zij zich moeten verdiepen in hun pensioen (66%) maar tegelijkertijd het belang van goed op de hoogte zijn onderschatten (36%). Zij verdiepen zich dan ook nauwelijks in de materie (zie hoofdstuk Gedrag). In iets mindere mate zien we deze discrepantie ook bij lagere inkomens en vrouwen.

% (helemaal) mee eens

D1. Hieronder staat een aantal stellingen over hoe u op dit moment omgaat met informatie over pensioen en uw situatie na pensionering. Kunt u steeds aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent?

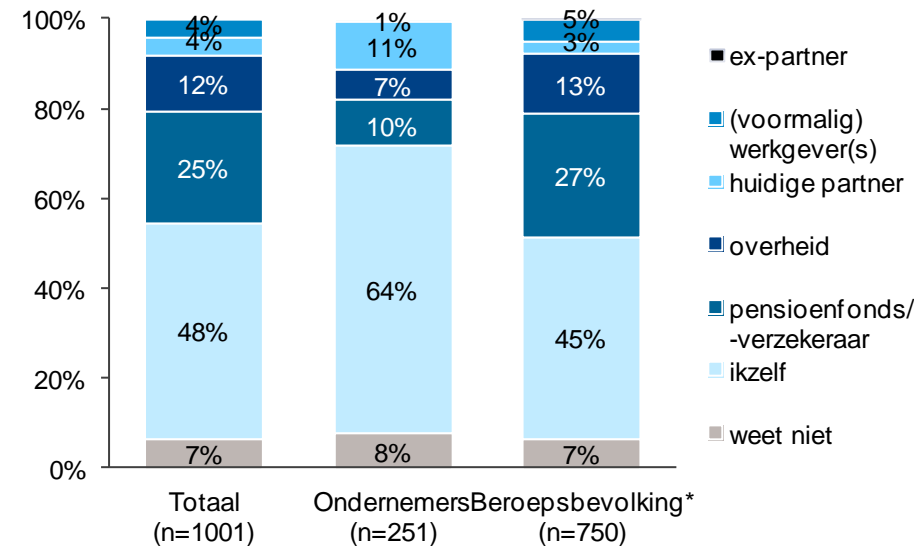
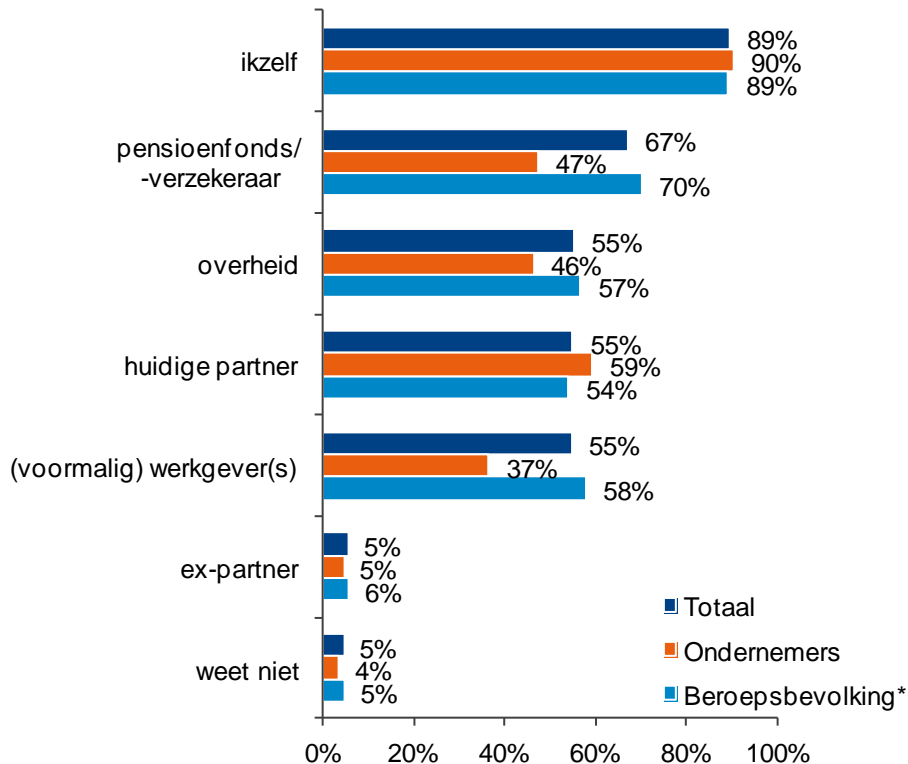
Basis allen
n=1001

9 van de 10 Nederlanders voelt zich zelf (mede-) verantwoordelijk voor het inkomen na pensionering, waarvan de helft hoofdverantwoordelijk. Ondernemers nemen hiervoor vaker zelf de grootste verantwoordelijkheid.

Verantwoordelijkheid voor inkomen na pensionering

Grootste verantwoordelijkheid voor inkomen na pensionering

Bij de **beroepsbevolking** én **ondernemers** geldt: hoe ouder en hoe lager opgeleid, hoe sterker men geneigd is om de verantwoordelijkheid voor het pensioen bij een andere partij neer te leggen.

* exclusief ondernemers

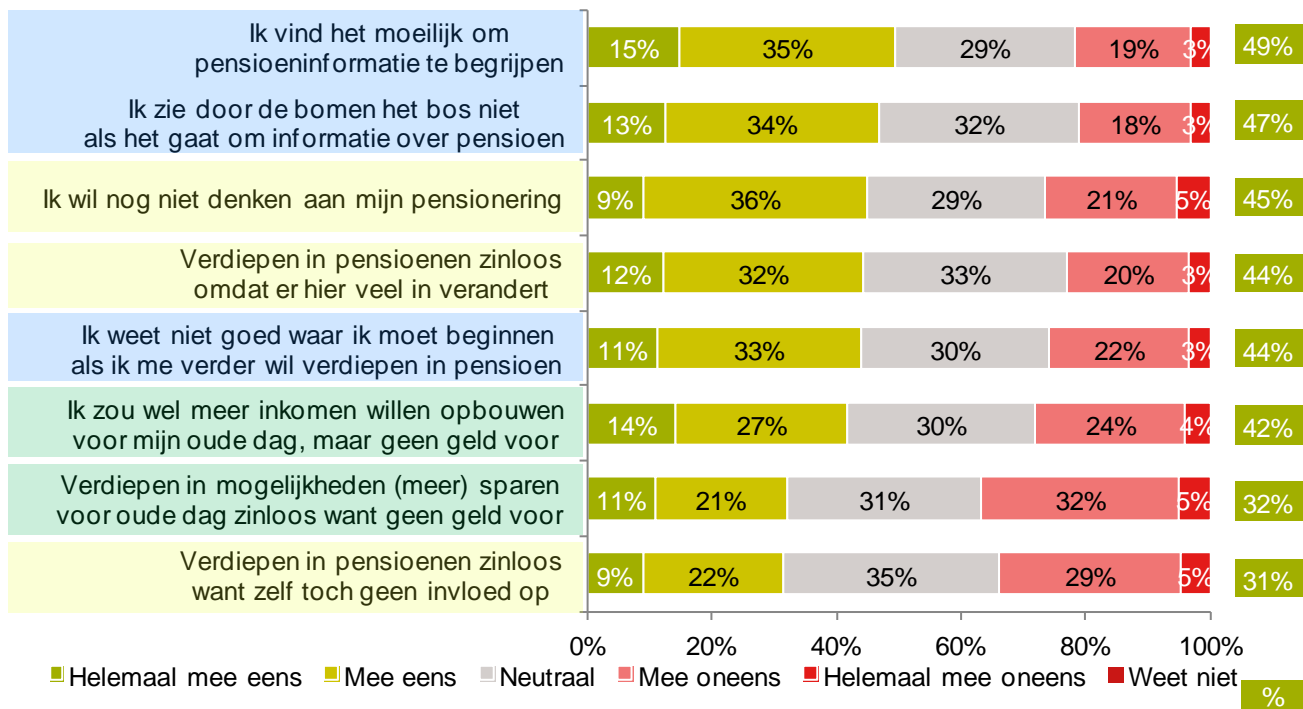
D2a. Bij het opbouwen van uw inkomen na pensionering kunnen verschillende partijen betrokken zijn. Kunt u aangeven welke partijen volgens u verantwoordelijk zijn voor uw inkomen na pensionering?
 D2b. En welke van deze partijen heeft volgens u de grootste verantwoordelijkheid voor uw inkomen na pensionering?

Basis allen
n=1001

Onkunde in omgaan met pensioeninformatie is de grootste drempel, gevolgd door onwil. Ruim een derde is financieel niet in staat tot maatregelen.

Drempels t.a.v. pensioenbewust gedrag

- onkunde
- onwil
- financiële drempel

Hoe jonger men is, hoe meer onkunde en onwil men ervaart ten aanzien van pensioenbewust gedrag. Bij vrouwen zien we meer onwil en onkunde dan bij mannen.

Werklozen, laagopgeleiden en lage inkomens ervaren vaker een financiële drempel.

D3. Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met onderstaande stellingen?

Basis allen
n=1001

Een derde vindt het in het algemeen belangrijk om te sparen voor later. 20% is concreet bereid om nu in te leveren voor een ruimere oudedag later.

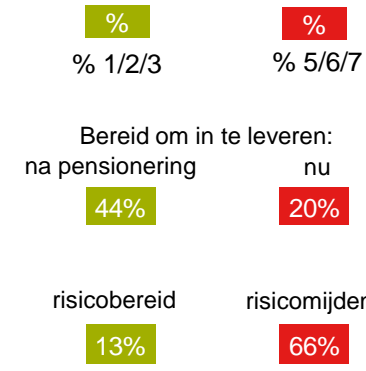
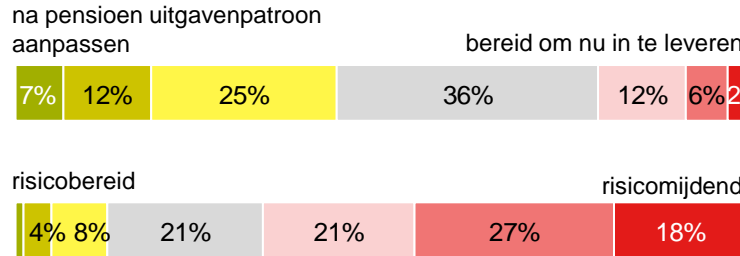
Men kiest sterk voor zekerheid als het gaat om pensioenopbouw.

Houding t.a.v. oudedagsvoorziening versus levensvisie in het algemeen

oudedag

“Ik ben **bereid om mijn uitgavenpatroon aan te passen als ik met pensioen ben**, zodat ik nu niet hoeft in te leveren” versus “Ik ben **bereid om nu in te leveren** om te sparen voor mijn oude dag, zodat ik later ruimer kan leven”

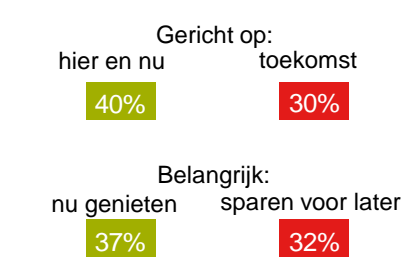
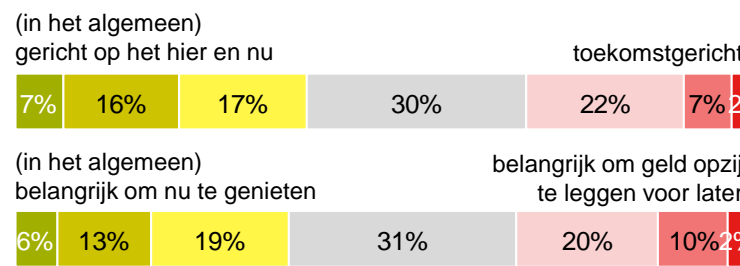
“Ik ben **geneigd om risico te nemen** als dit aanzienlijk meer rendement kan opleveren” versus “Ik wil **zo min mogelijk risico** lopen, ik neem liever genoegen met een laag maar zeker rendement”

algemeen

“Ik ben vooral **gericht op het hier en nu**” versus “Ik ben vooral **gericht op de toekomst**”

“Ik vind het belangrijk om **nu te genieten** van mijn geld” versus “Ik vind het belangrijk om **geld opzij te leggen voor later**”

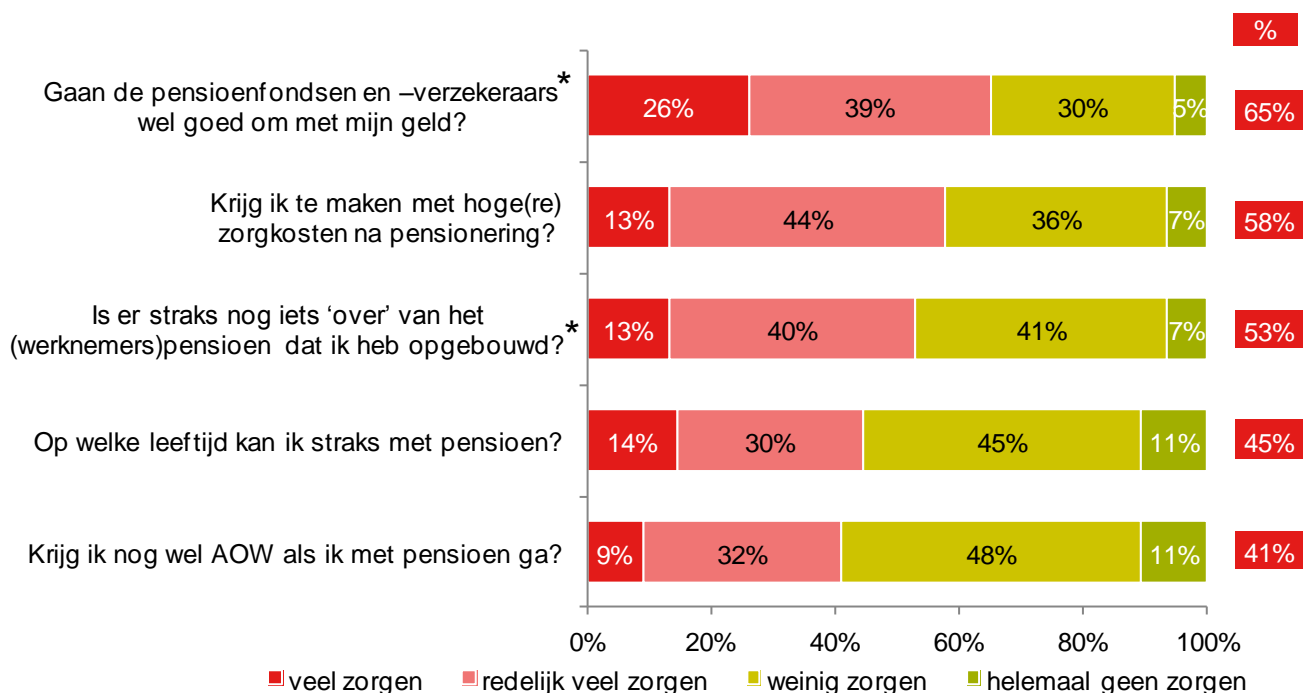

D4. Hieronder staan twee tegenstellingen over hoe u omgaat met de opbouw van uw oudedagsvoorziening. Kunt u aangeven welk vakje het beste bij u past?

Basis allen
n=1001

Vooral wantrouwen jegens pensioenfondsen en -verzekeraars. Een meerderheid is bang voor hoge zorgkosten na pensionering. Zorg over het eventueel verdwijnen van de AOW is hieraan ondergeschikt.

Zorgen over pensioenvraagstukken

Vrouwen en lagere inkomens (beide 45% (redelijk) veel zorgen) maken zich meer zorgen over het blijven bestaan van de AOW.

Vrouwen (en part-timers) (57%) hebben meer zorg over hun werknemerspensioen.

Ouderen en laagopgeleiden (resp. 66% en 67% (redelijk) veel zorgen) zijn vaker bang dat ze na pensionering tegen hoge zorgkosten aanlopen. Ook hebben ouderen meer wantrouwen jegens pensioenfondsen en -verzekeraars (71%).

Basis allen
n=1001

D5. Kunt u aangeven in welke mate u zich zorgen maakt over de onderstaande vraagstukken?

* Selectie: heeft tweede pijlerpensioen opgebouwd
n=927

3. Resultaten

3.3 Gedrag

Conclusies – Gedrag

1 op de 10 maakt geregeld tijd vrij voor verdieping in pensioen, een derde neemt informatie van pensioenpensioenfonds/-verzekeraar goed door.

Terwijl een meerderheid van de Nederlandse beroepsbevolking de urgentie ziet van het verdiepen in pensioen, maakt 10% van de beroepsbevolking hier in de praktijk geregeld de tijd voor. Ouderen nemen hier vaker wel de tijd voor dan jongeren.

UPO en Mijnpensioenoverzicht.nl vaak gebruikt als informatiebron, maar tegelijkertijd nog onbekendheid.

Het UPO en Mijnpensioenoverzicht.nl zijn de door de beroepsbevolking meest geraadpleegde bronnen van pensioeninformatie, maar tegelijkertijd zijn deze bronnen nog relatief vaak onbekend (respectievelijk 49% en 35% niet bekend). De ondernemer klopt vooral aan bij pensioenfonds/-verzekeraar en de adviseur voor pensioeninformatie. Deze laatste wordt minder vaak 'gevonden' door de particulier als bron. Voor de ondernemer is mijnpensioenoverzicht.nl ook een belangrijke informatiebron (23%). Specifieke 'zakelijke' bronnen van pensioeninformatie zoals de KvK en de branchevereniging worden voor dit doel nauwelijks geraadpleegd door ondernemers.

Vooral mannen en hogere inkomens, die hun pensioenkennis ook hoger inschatten, zijn beter bekend met de verschillende bronnen en hebben deze ook vaker geraadpleegd. Ook 50-plussers, die hun pensioendatum zien naderen, zijn beter bekend met de informatiebronnen en hebben deze ook vaker concreet geraadpleegd.

Naast sparen en vermogensopbouw via eigen woning wil men vooral t.z.t. snijden in uitgaven.

Traditioneel sparen (vaker bij lageropgeleiden en jongeren binnen de beroepsbevolking) en vermogen opbouwen via de woning (minder bij ouderen) zijn de belangrijkste maatregelen die men neemt of wil nemen om na pensionering ruimer te (blijven) leven. Ondernemers hebben deze maatregelen vaker al daadwerkelijk genomen. Daarnaast is men vooral van plan om te zorgen voor minder uitgaven na pensionering. Bijna de helft van de ondernemers wil ook langer doorwerken, bij de beroepsbevolking is dit duidelijk een minder populaire maatregel. Ondernemers staan ook opvallend vaker open voor beleggen. Over de hele linie zien we dat ondernemers meer verschillende maatregelen (willen) nemen.

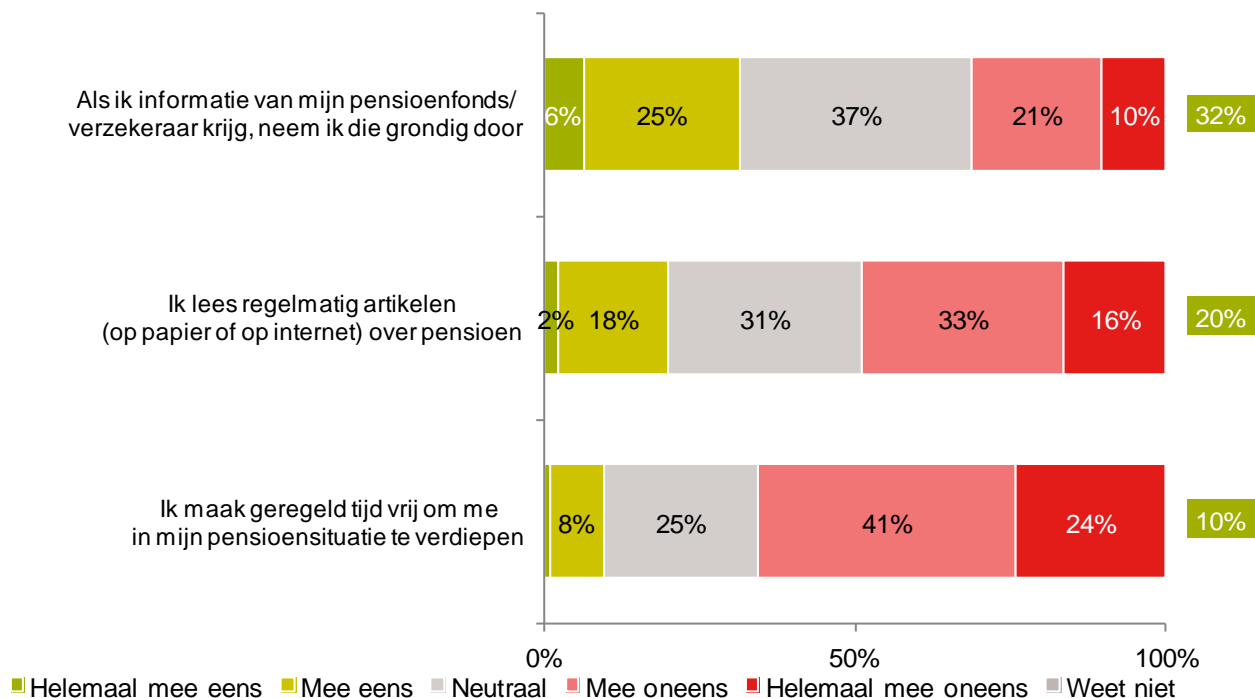
Nauwelijks 1 op de 5 anticipeert in sterke mate op de oudedag bij het nemen van financiële beslissingen.

Hoe dichterbij de pensioendatum komt, hoe sterker men wél anticipeert op de oudedag. Hogere inkomens en mannen houden iets vaker dan gemiddeld rekening met de oudedag bij financiële beslissingen.

Een tiende van de Nederlandse beroepsbevolking zegt geregeld tijd vrij te maken voor verdieping in het pensioen. Een derde neemt informatie van zijn pensioenfonds/ of -verzekeraar goed door.

Pensioenbewust gedrag

Voorals onder jongeren geeft slechts een kleine groep aan geregeld tijd vrij te maken voor verdiepen in de pensioensituatie (3%) en informatie van pensioenfonds/of -verzekeraar goed door te nemen (22%).

% (helemaal) mee eens

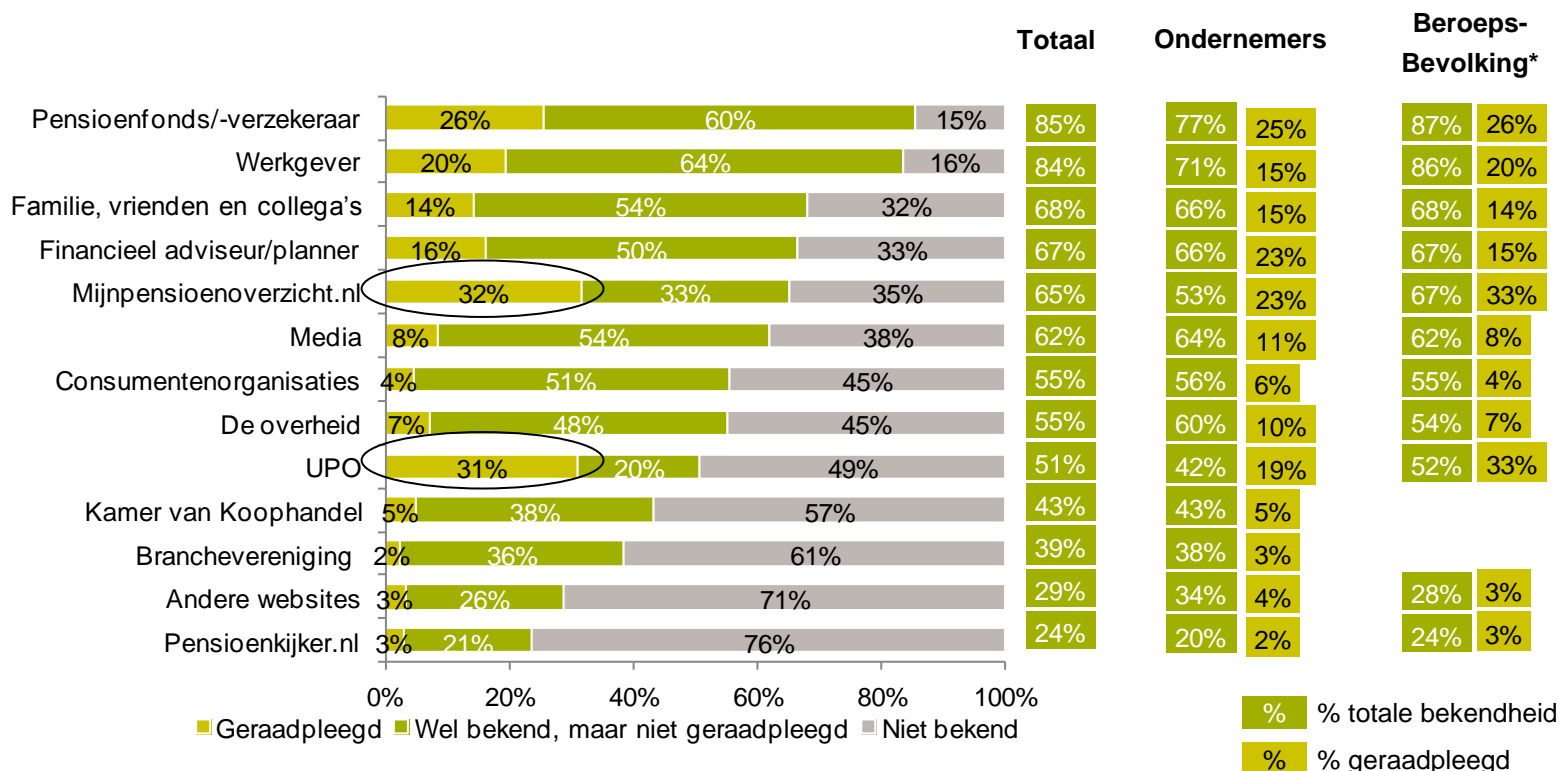
D1. Hieronder staat een aantal stellingen over hoe u op dit moment omgaat met informatie over pensioen en uw situatie na pensionering. Kunt u steeds aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent?

Basis allen
n=1001

Mijnpensioenoverzicht.nl en UPO zijn de meestgebruikte informatiebronnen voor pensioen, maar tegelijkertijd nog ook nog vaak onbekend. Pensioenfonds/-verzekeraar, adviseur én mijnpensioenoverzicht.nl zijn belangrijke bronnen voor de ondernemer.

Bekendheid en gebruik bronnen voor pensioeninformatie

Binnen de **beroeps-bevolking** is over de hele linie het gebruik en de bekendheid van bronnen voor pensioeninformatie hoger bij ouderen, mannen (en full-time werkenden), hoogopgeleiden en hogere inkomens.

Bij **ondernemers** zien we ook dat over het algemeen hogeropgeleiden beter bekend zijn met de verschillende bronnen en deze ook vaker raadplegen.

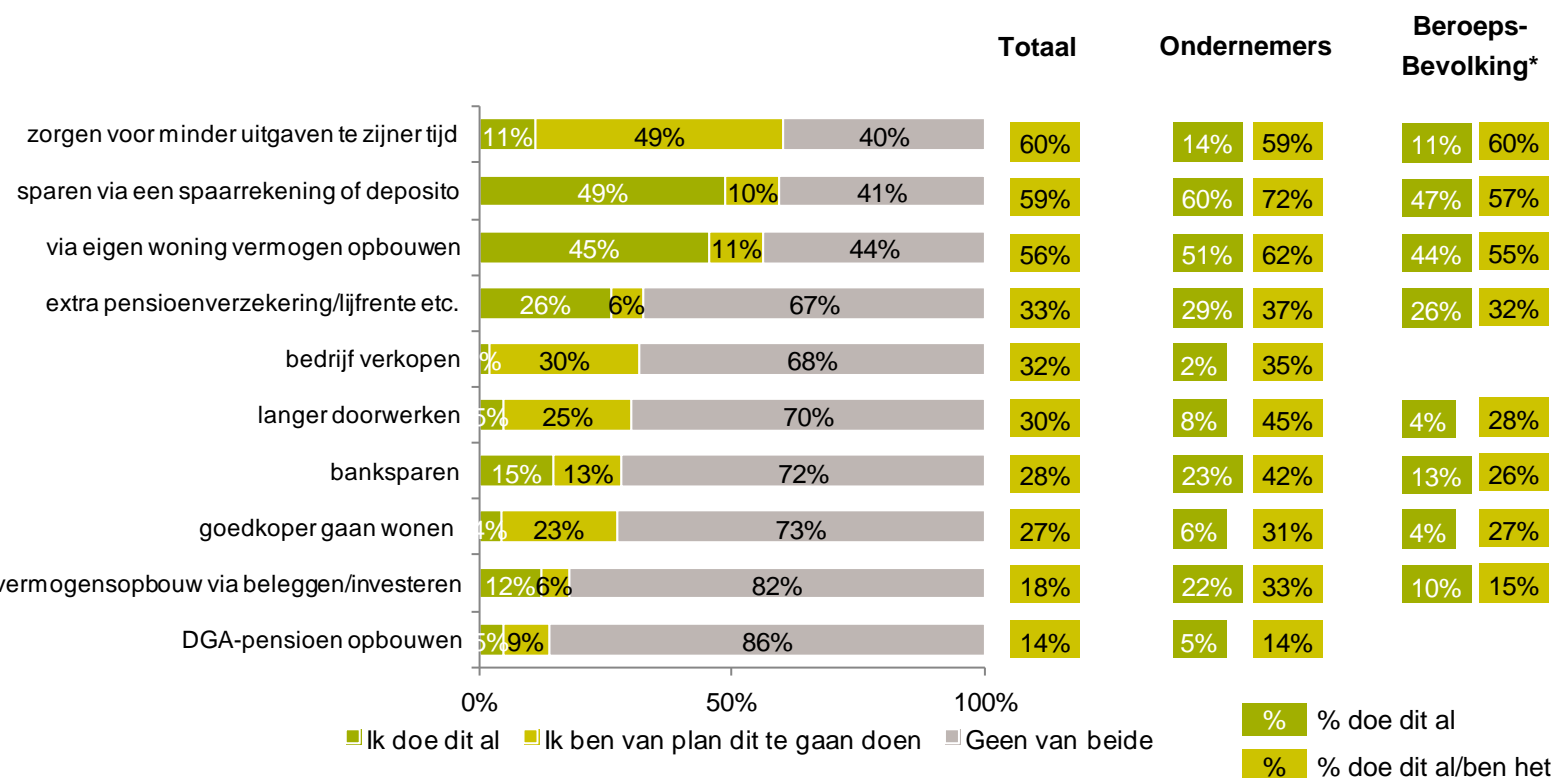
* exclusief ondernemers

C1. Welke van onderstaande bronnen zijn bij u bekend voor informatie over pensioenen? En van welke heeft u weleens gebruikgemaakt voor informatie over pensioenen?

Basis allen
n=1001

Naast sparen en vermogensopbouw via de eigen woning is men vooral van plan om t.z.t. minder uit te geven.
Ondernemers kiezen voor meer verschillende maatregelen: o.a. langer doorwerken, banksparen en beleggen.

Maatregelen om na pensionering ruimer te blijven leven versus t.z.t. bezuinigen

Lageropgeleiden en jongeren kiezen vaker voor traditioneel sparen. Ouderen en mannen bouwen op meer verschillende manieren vermogen op (of zijn dit van plan), maar ouderen minder vaak via de eigen woning.

Het percentage dat geen enkele maatregelen heeft genomen of wil gaan nemen is nihil (<1%). Geen enkele respondent kiest ervoor om alléén na pensionering te gaan bezuinigen.

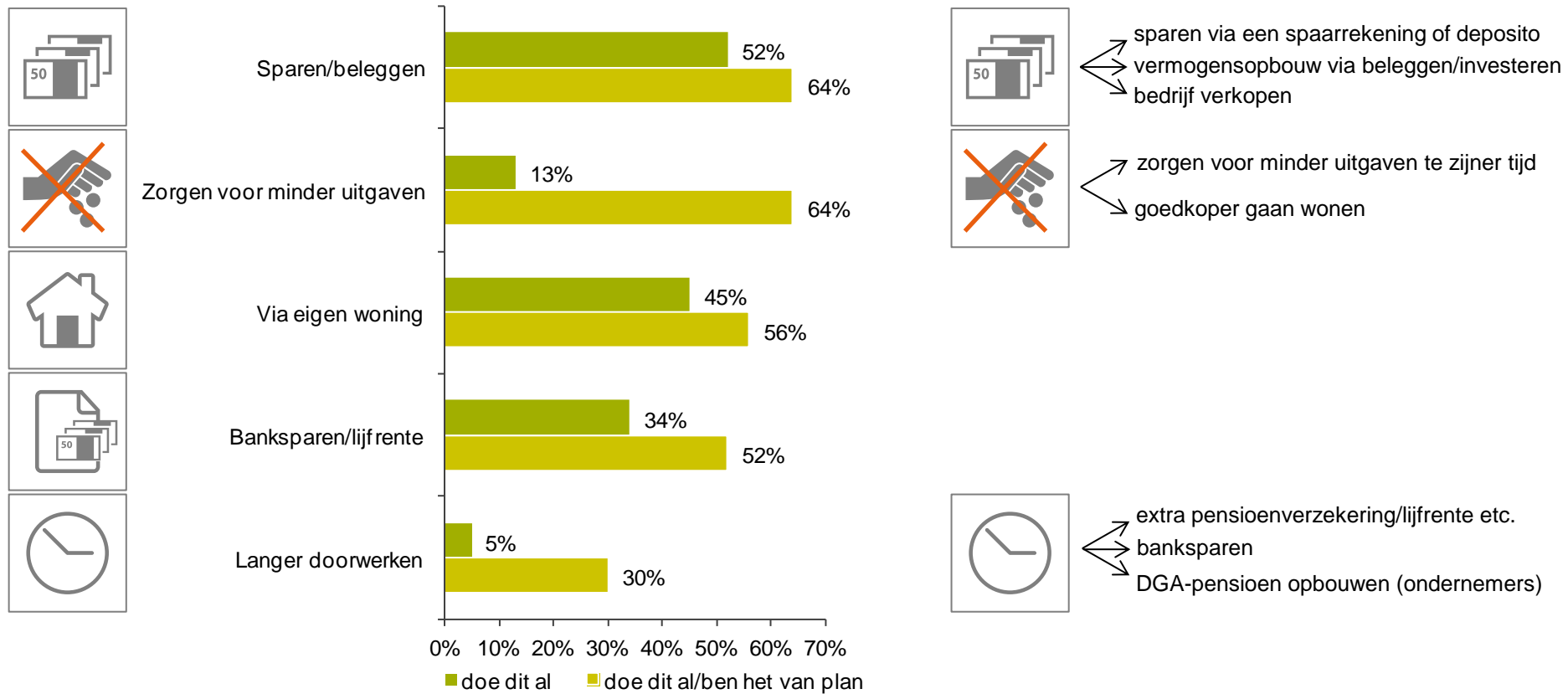
* exclusief ondernemers

C2. Om na uw pensionering ruimer te kunnen (blijven) leven zijn er verschillende maatregelen die u zou kunnen nemen. Welke van deze maatregelen heeft u genomen of bent u van plan te gaan nemen?

Basis allen
n=1001

Naast sparen en vermogensopbouw via de eigen woning is men vooral van plan om t.z.t. minder uit te geven.

Maatregelen om na pensionering ruimer te blijven leven versus t.z.t. bezuinigen: genomen of van plan te gaan nemen

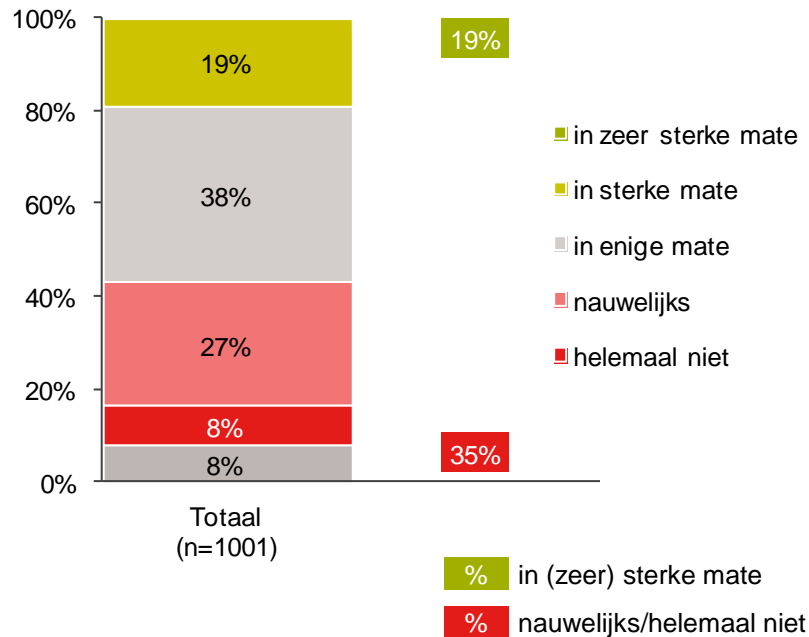

C2. Om na uw pensionering ruimer te kunnen (blijven) leven zijn er verschillende maatregelen die u zou kunnen nemen. Welke van deze maatregelen heeft u genomen of bent u van plan te gaan nemen?

Basis allen
n=1001

Een derde houdt nauwelijks of geen rekening met de financiële consequenties voor de oudedag bij het nemen van grote financiële beslissingen.

Anticiperen op oudedag
bij grote financiële beslissingen

We zien dat 50-plussers (30%), mannen (22%) en hogere inkomens (22%, niet significant) vaker (sterk) anticiperen op de financiële situatie na pensionering bij het nemen van grote financiële beslissingen.

C3. Grote financiële beslissingen, zoals minder gaan werken of het afsluiten van een lening of hypotheek, kunnen gevolgen hebben voor uw financiële situatie na pensionering. In welke mate houdt u hier rekening mee bij het nemen van dergelijke beslissingen?

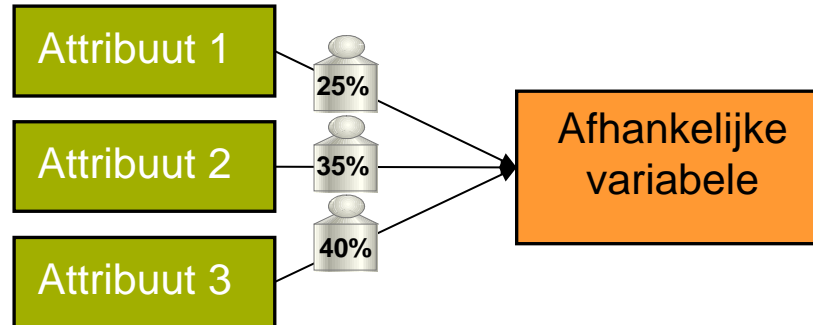
Basis allen
n=1001

3. Resultaten

3.4 Modelleren en verbanden

Inleiding: modellering en verbanden

Om te bepalen welke factoren de grootste relatieve invloed hebben op kennis en verschillende aspecten van houding en gedrag ten aanzien van pensioen, is een **relative weights analyse** uitgevoerd. Uitgangspunt is daarbij: hoe sterker het verband tussen de onafhankelijke variabele (het attribuut) en de afhankelijke variabele, hoe groter het relatieve belang van het attribuut. Hierbij worden uitdrukkelijk alleen verbanden weergegeven en niet de richting (oorzaak/gevolg) van het verband. Indien er richting wordt gegeven is dit interpretatie van het onderzoeksteam.

Wanneer verschillende onafhankelijke variabelen sterk met elkaar samenhangen, zoals in dit onderzoek, dan is een regressie-analyse niet betrouwbaar. Een relative weights analyse is dan een goed alternatief. De attributen worden onafhankelijk van elkaar gemaakt door een factoranalyse uit te voeren met evenveel factoren als attributen. Deze factoren zijn onafhankelijk van elkaar.

Ieder attribuut krijgt een 'relative weight', een relatief gewicht, weergegeven als percentage in het gewichtje. Alle relative weights bij elkaar opgeteld geven de totale verklaarde variantie in de afhankelijke variabele weer. Door de totale verklaarde variantie op 100% te stellen, kunnen we de relatieve gewichten van de verschillende attributen vaststellen. Dit vergemakkelijkt de interpretatie.

Bij de verklaring van iedere afhankelijke variabele is de **verklaarde variantie** (R^2) weergegeven. Die geeft aan welk gedeelte van de variatie in de afhankelijke variabele wordt verklaard door de attributen die zijn meegenomen in de analyse. Het resterende percentage wordt dus verklaard door factoren die niet als onafhankelijke variabele zijn meegenomen in het model. Als vuistregel geldt dat een verklaarde variantie van meer dan 50% wordt beschouwd als sterk, 25% tot 50% als matig en een verklaarde variantie van minder dan 25% als zwak.

Bij het verklaren van houdingsaspecten 'risicobereidheid' en 'toekomstgerichtheid' en gedragsaspect 'maatregelen' was er sprake van een zwakke verklaarde variantie. Hierom achten we het niet zinvol om uitspraken te doen over deze aspecten: zij worden voor het overgrote deel verklaard door factoren die niet zijn meegenomen in het model. Deze resultaten zijn daarom niet gerapporteerd.

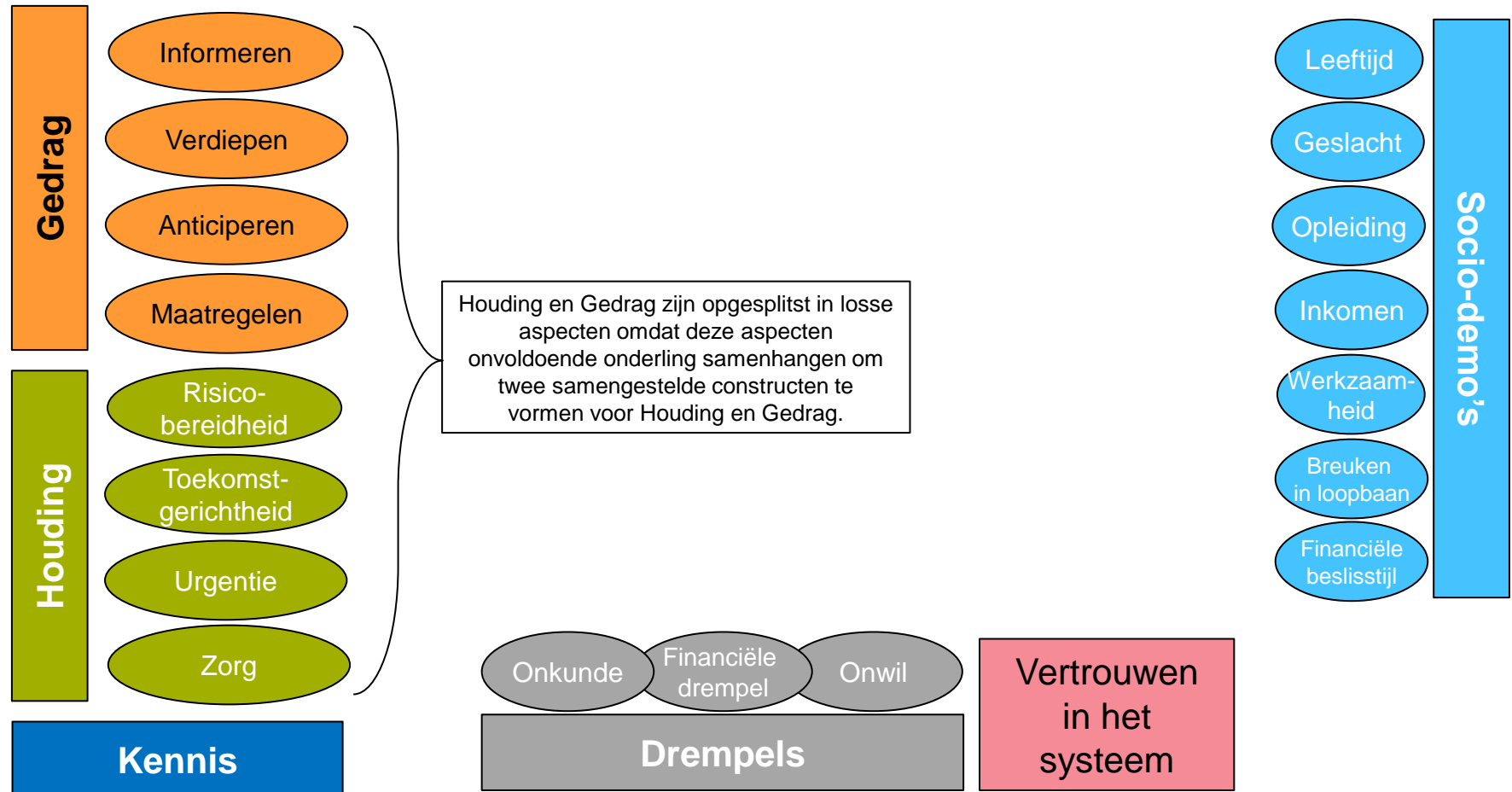
In de Leeswijzer op de volgende slides wordt toegelicht welke variabelen zijn meegenomen in de analyse en wat deze precies behelzen.

Leeswijzer: modellering en verbanden

In de resultaten van deze relative weights analyse geven we de verbanden weer tussen de volgende variabelen.

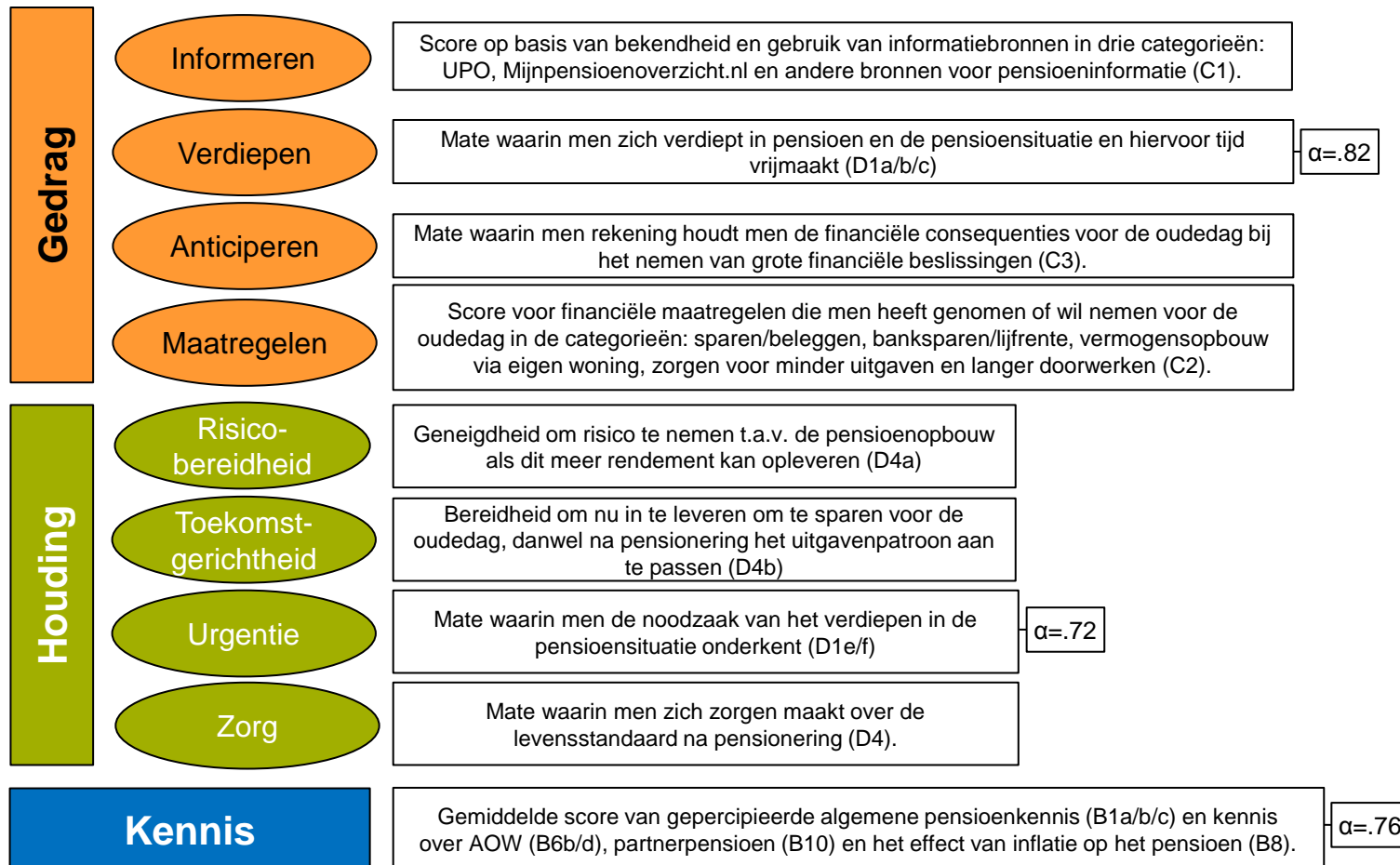
Het verband worden steeds aangeduid met een gewicht: . Het percentage in het gewicht geeft aan hoe belangrijk het betreffende aspect is in de verklaring van de afhankelijke variabele. Indien een item geen gewicht heeft dan bestaat er geen significante samenhang met de afhankelijke variabele en is deze daarom niet als onafhankelijke variabele meegenomen in de analyse.

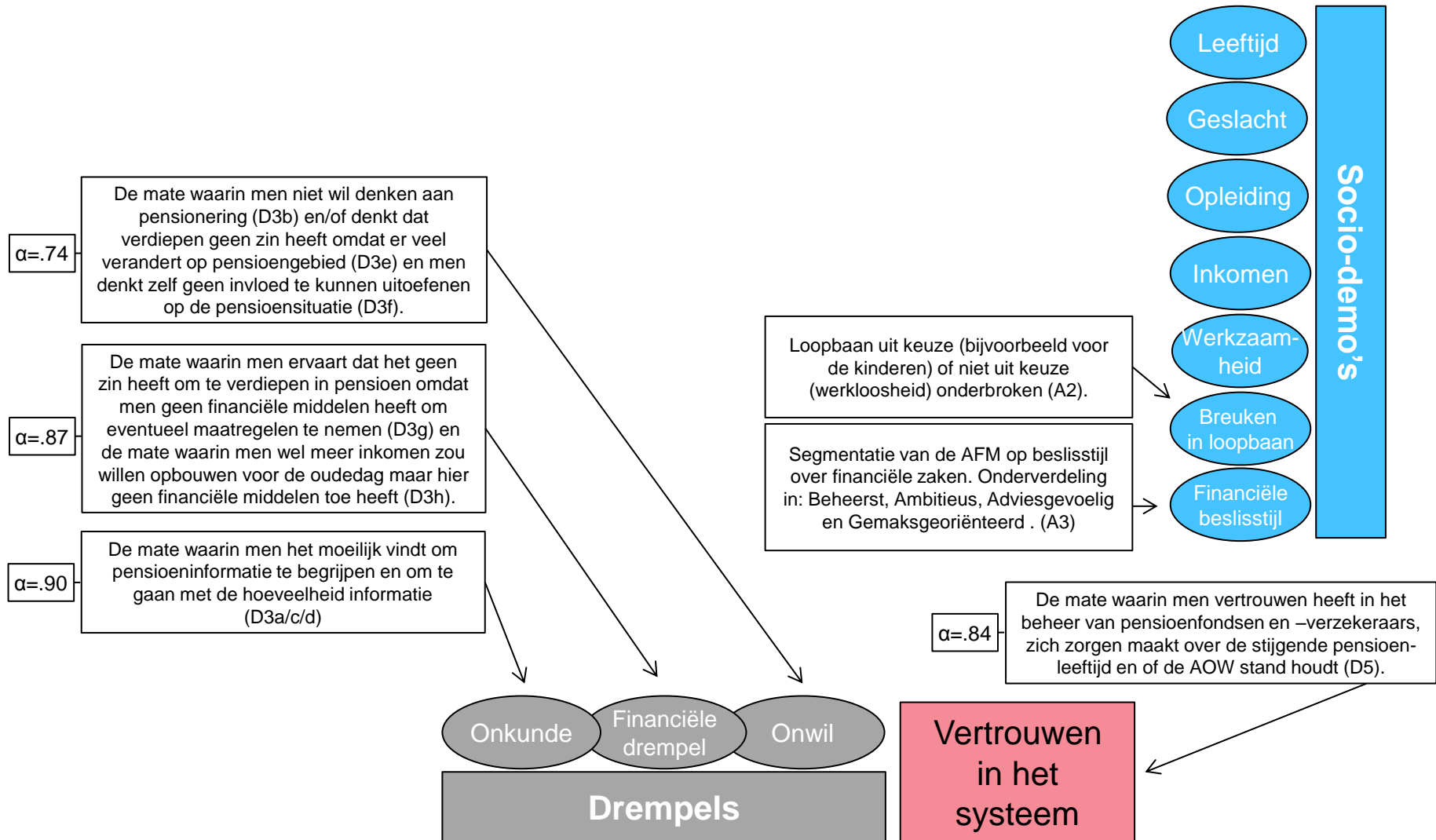

Leeswijzer: verklaring van de bouwstenen (1)

Op deze en de volgende slide wordt toegelicht wat de bouwstenen van het model precies behelzen: Waar verschillende items samen zijn genomen tot één construct is de interne consistentie (Cronbach's α) vermeld. Als vuistregel hanteren we een minimale samenhang van $\alpha = .70$ voor het samenvoegen van items tot één construct.

Leeswijzer: verklaring van de bouwstenen (2)

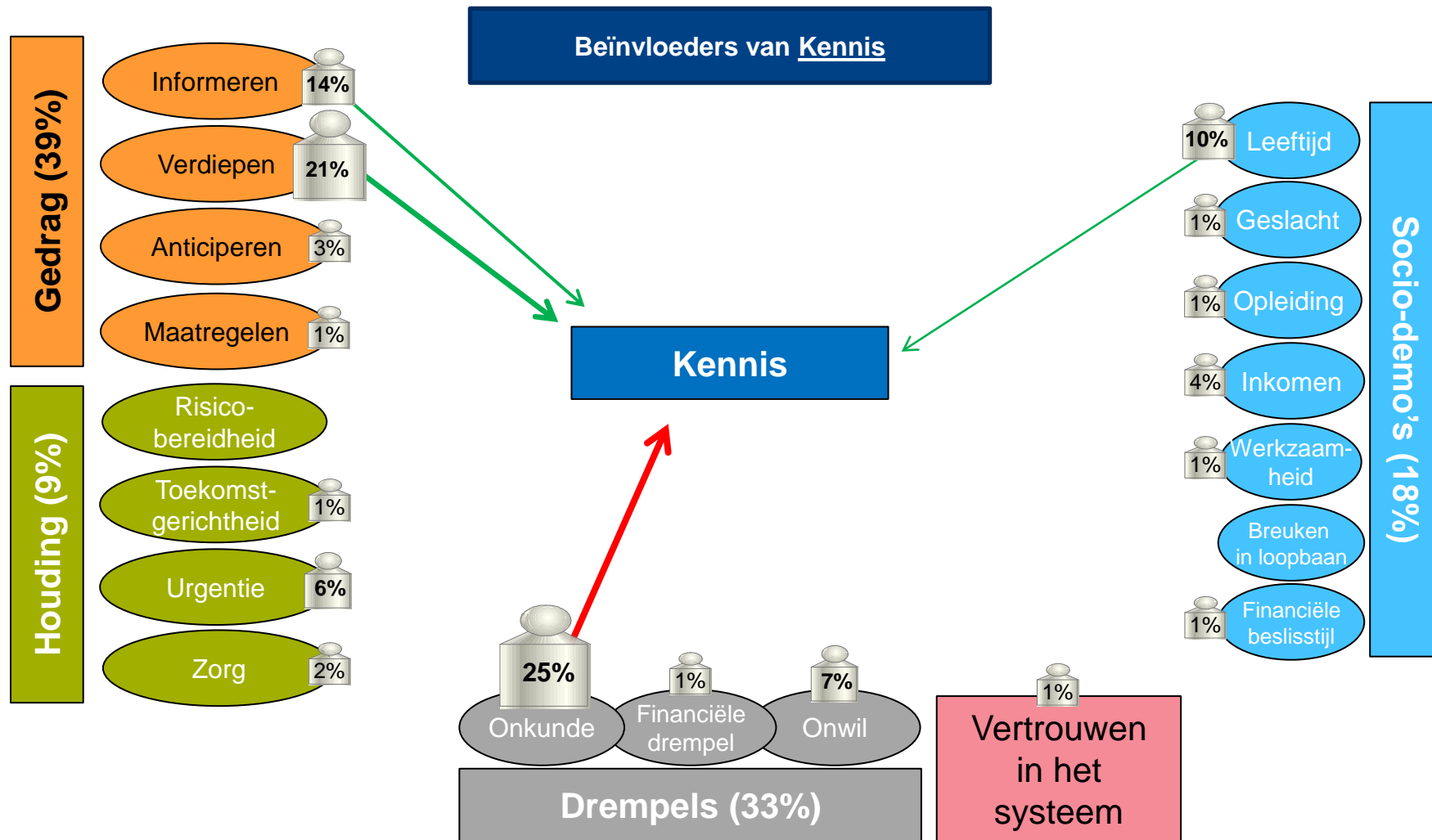
Conclusies – modellering en verbanden: Kennis

Onkunde is de drempel die grote invloed heeft op het (niet hebben van) kennis, daarnaast samenhang met gedrag.

Uit de analyse blijkt duidelijk dat onkunde sterk negatief samenhangt met kennis. Dit verband kan beide richtingen op wijzen: een gebrek aan kennis is de oorzaak van onkunde en/of door onkunde heeft men een gebrek aan kennis over pensioen.

Informatie- en verdiepingsgedrag en leeftijd en hangen positief samen met kennis. Met gedrag valt een wisselwerking te vermoeden: pensioenbewust gedrag heeft een positieve invloed op pensioenkennis, maar kennis is andersom ook weer de basis voor verder pensioenbewust (verdiepings)gedrag.

Verdiepings- en informatiegedrag, onkunde (negatief) en in mindere mate leeftijd hebben in belangrijke mate invloed op pensioenkennis.

Verklaarde variantie: 57% (sterk)

Conclusies – modellering en verbanden: Urgentie

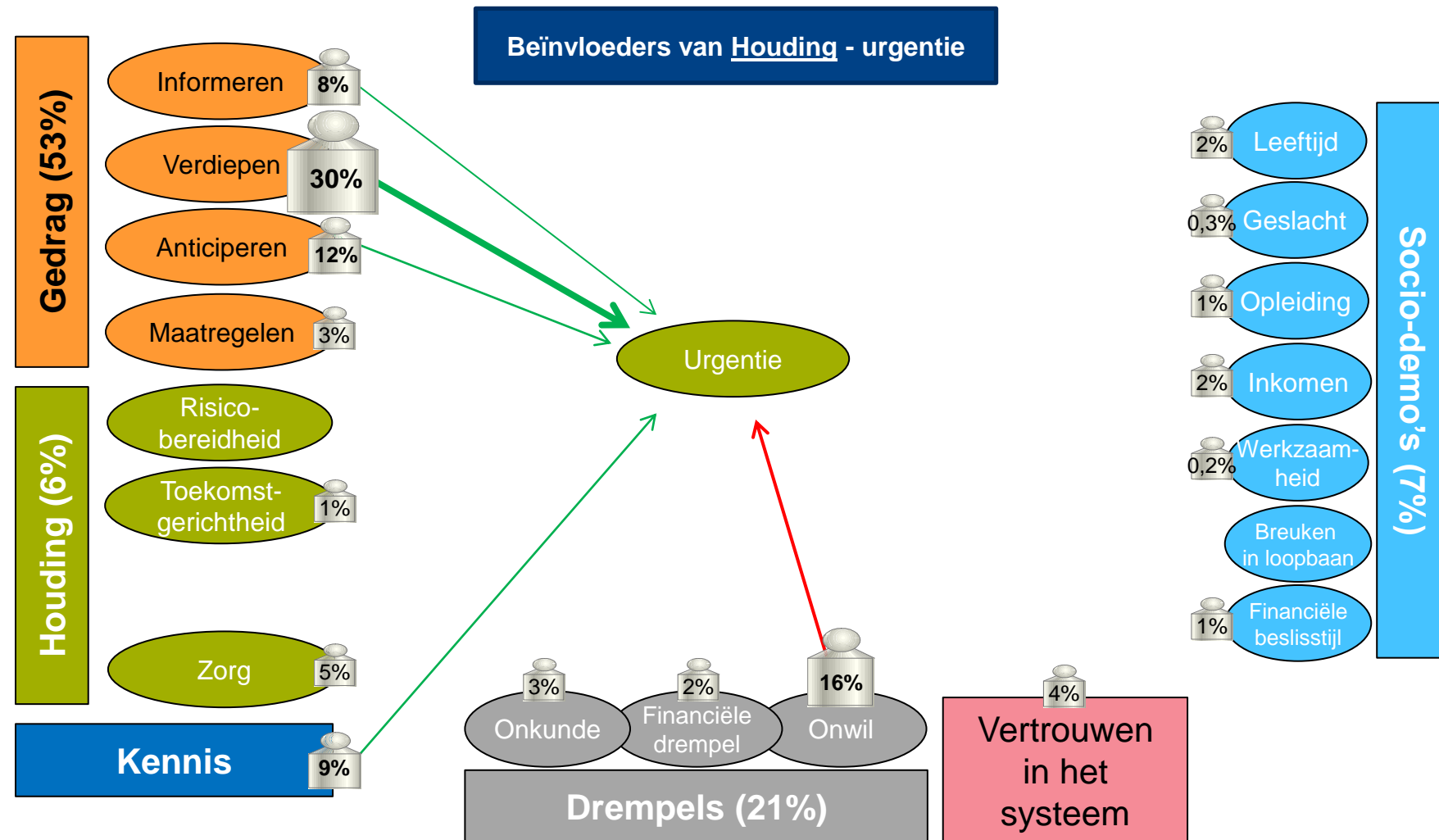
Urgentie hangt sterk positief samen met gedrag; *onwil* heeft een negatieve invloed.

Urgentie (de mate waarin men de noodzaak van verdiepen in de pensioensituatie onderkent) hangt in sterke mate samen met gedrag, vooral verdiepingsgedrag. Ook hier kan het verband twee kanten op: door de aanwezigheid van het gevoel van urgentie verdiept men zich beter in het pensioen, en andersom: verdieping in de materie kan leiden tot meer bewustzijn van hoe belangrijk het is om de pensioensituatie goed in beeld te hebben en te houden. Een *gebrek* aan urgentie lijkt een belangrijke oorzaak van het ontbreken van pensioenbewust gedrag.

Aanwezigheid van het besef van urgentie lijkt ertoe te leiden dat men beter anticipeert op de oudedag bij financiële beslissingen en een *gebrek* aan urgentie lijkt dus een oorzaak te zijn van het achterwege blijven van anticipeergedrag. Men ziet onvoldoende in hoe belangrijk het (nu al) is om zich in de pensioensituatie te verdiepen. Het verband andersom, dat anticiperen op de oudedag bij financiële beslissingen een groter gevoel van urgentie zou *veroorzaken*, ligt minder voor de hand.

De oorzaak van een gebrek aan urgentie ligt ook deels in onwil.

De urgentie voor verdiepen in pensioen hangt sterk samen met gedrag, vooral verdiepingsgedrag. Daarnaast spelen vooral onwil en in mindere mate kennis een rol.

Verklaarde variantie: 41% (matig)

Conclusies – modellering en verbanden: Zorg

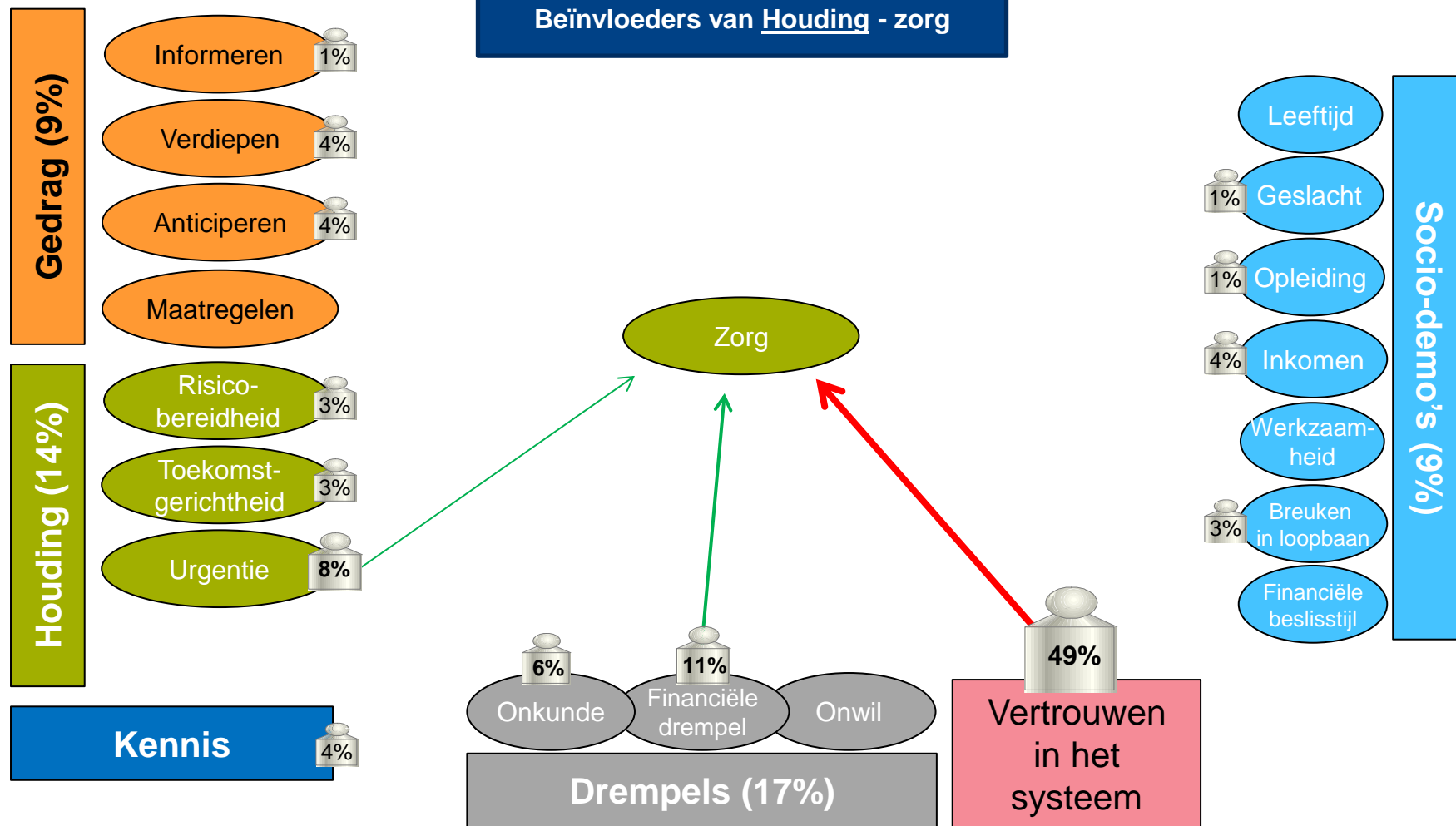
Gebrek aan vertrouwen in het pensioensysteem lijkt een belangrijke oorzaak van zorg over de levensstandaard na pensioen.

Een groot deel van de zorg over de eigen levensstandaard na pensionering lijkt voor te komen uit een gebrek aan vertrouwen in het pensioensysteem. Andersom is het ook mogelijk dat de zorg over de eigen financiële situatie na pensionering wantrouwen jegens het pensioenstelsel aanwakkert. Ook gebrek aan financiële middelen om maatregelen te nemen (financiële drempel) is een oorzaak van zorg. Zaken als inkomen en breuken in de loopbaan verklaren slechts een minimaal deel van de zorg over de levensstandaard na pensionering.

NB. Houdingsaspecten 'Risicobereidheid' en 'Toekomstgerichtheid' worden onvoldoende door het model verklaard (< 25% verklaarde variantie). Hierom achten we het niet zinvol om uitspraken te doen over deze aspecten: zij worden voor het overgrote deel verklaard door factoren die niet zijn meegenomen in het model. Deze resultaten zijn daarom niet gerapporteerd.

Zorg over de levensstandaard na pensionering wordt voor een zeer groot deel verklaard uit gebrek aan vertrouwen in het pensioensysteem. Gebrek aan financiële middelen en onkunde zijn ook een (secundaire) oorzaak van zorg.

Beïnvloeders van Houding - zorg

Verklaarde variantie: 30% (matig)

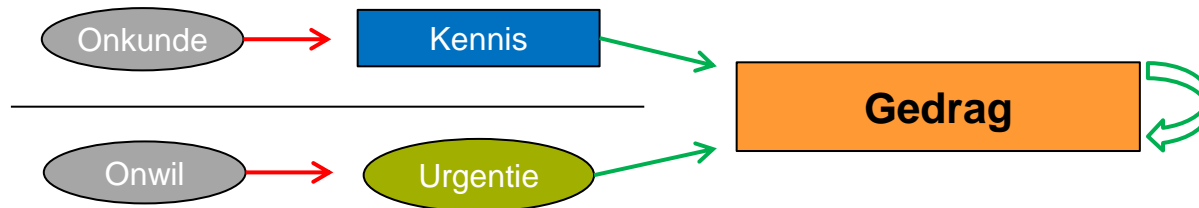
Conclusies – modellering en verbanden: Gedrag

Vergroten van de urgentie en inspelen op onwil en onkunde lijken sleutels tot meer pensioenbewust gedrag.

Zoals hierboven al naar voren komt, zien we een duidelijk verband tussen kennis en gedrag (vooral informatie- en verdiepingsgedrag) en urgentie en gedrag (vooral anticipeer- en verdiepingsgedrag). Enerzijds zou het vergroten van het gevoel van *urgentie* dus kunnen leiden tot meer pensioenbewust gedrag, daarnaast zou inspelen op *onwil* hieraan kunnen bijdragen. Bij onwil gaat het daarbij om pure onwil (niet na willen denken over de oude dag), maar daarnaast het 'niet willen' vanuit een gevoel van zinloosheid: de eigen invloed op de pensioensituatie is gering en/of er verandert veel op pensioengebied. Mogelijk kan hierop worden ingespeeld in communicatie. Anderzijds hangt de aanwezigheid van kennis positief samen met pensioenbewust gedrag, en om kennis te bevorderen moet *onkunde* worden aangepakt.

Pensioenbewust gedrag (m.n. verdiepingsgedrag) lijkt de basis te leggen voor meer/ander pensioenbewust gedrag.

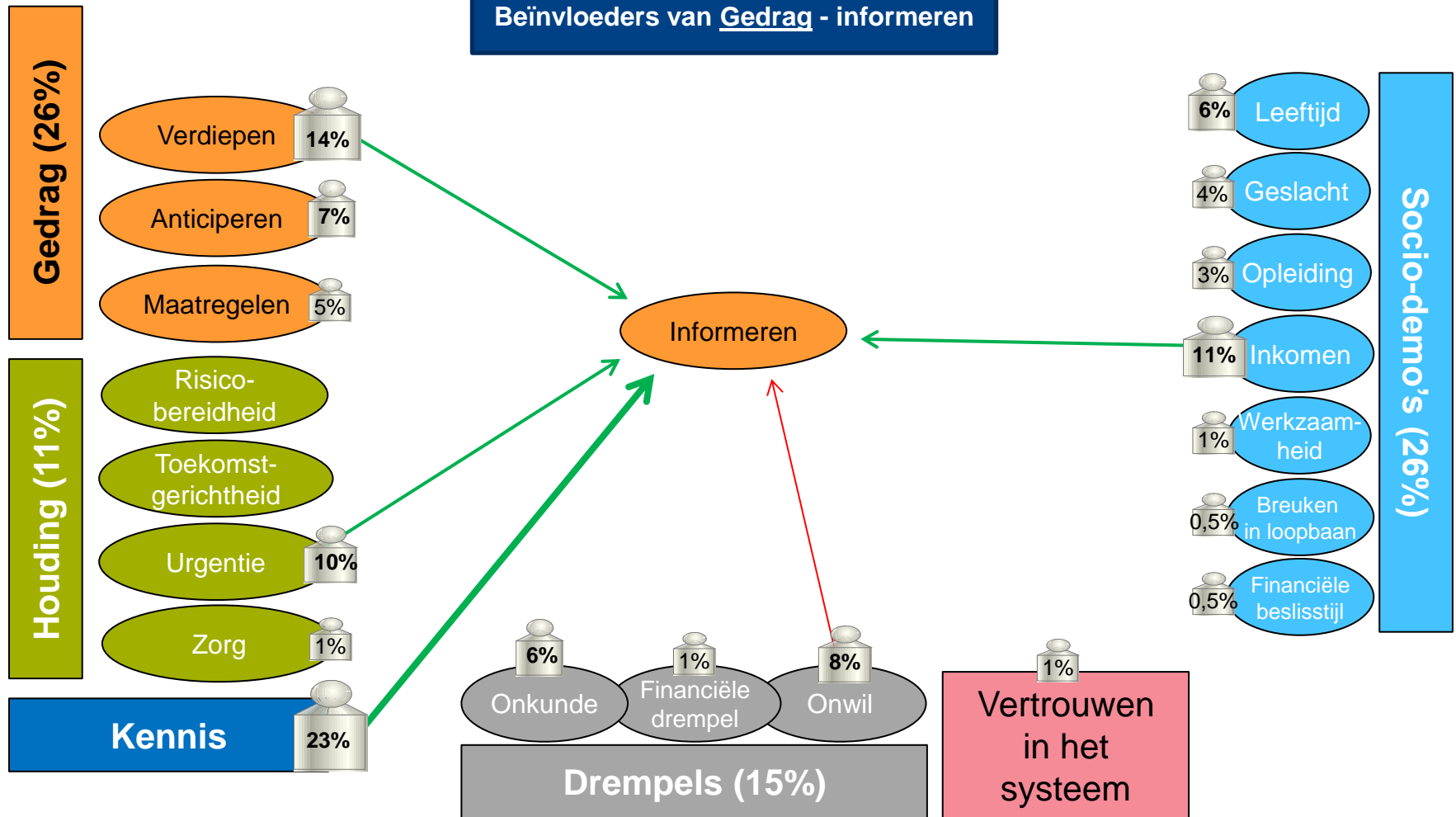
Bij de verschillende typen pensioenbewust gedrag zien we dat deze positief worden beïnvloed door ander pensioenbewust gedrag. Als de eerste stap dus eenmaal is gezet, dan lijkt dit te leiden tot meer (of andere vormen van) pensioenbewust gedrag. Heel specifiek zien we: informatiegedrag en verdiepingsgedrag beïnvloeden in positieve zin anticipeergedrag. Verdiepingsgedrag heeft een positieve invloed op de bekendheid en het gebruik van bronnen voor pensioeninformatie (informatiegedrag). Verdiepingsgedrag lijkt aan de basis te staan van deze 'gedragscyclus', want verdiepingsgedrag wordt zelf in mindere mate verklaard door ander pensioenbewust gedrag.

NB. Gedragsaspect 'Maatregelen' worden onvoldoende door het model verklaard (< 25% verklaarde variantie). Hierom achten we het niet zinvol om uitspraken te doen over dit aspect: het wordt voor het overgrote deel verklaard door factoren die niet zijn meegenomen in het model. Deze resultaten zijn daarom niet gerapporteerd.

Informatiegedrag (bronnen kennen en gebruiken) hangt het sterkst samen met kennis, ander pensioengedrag, en inkomen. Onwil en onkunde spelen enigszins als drempel.

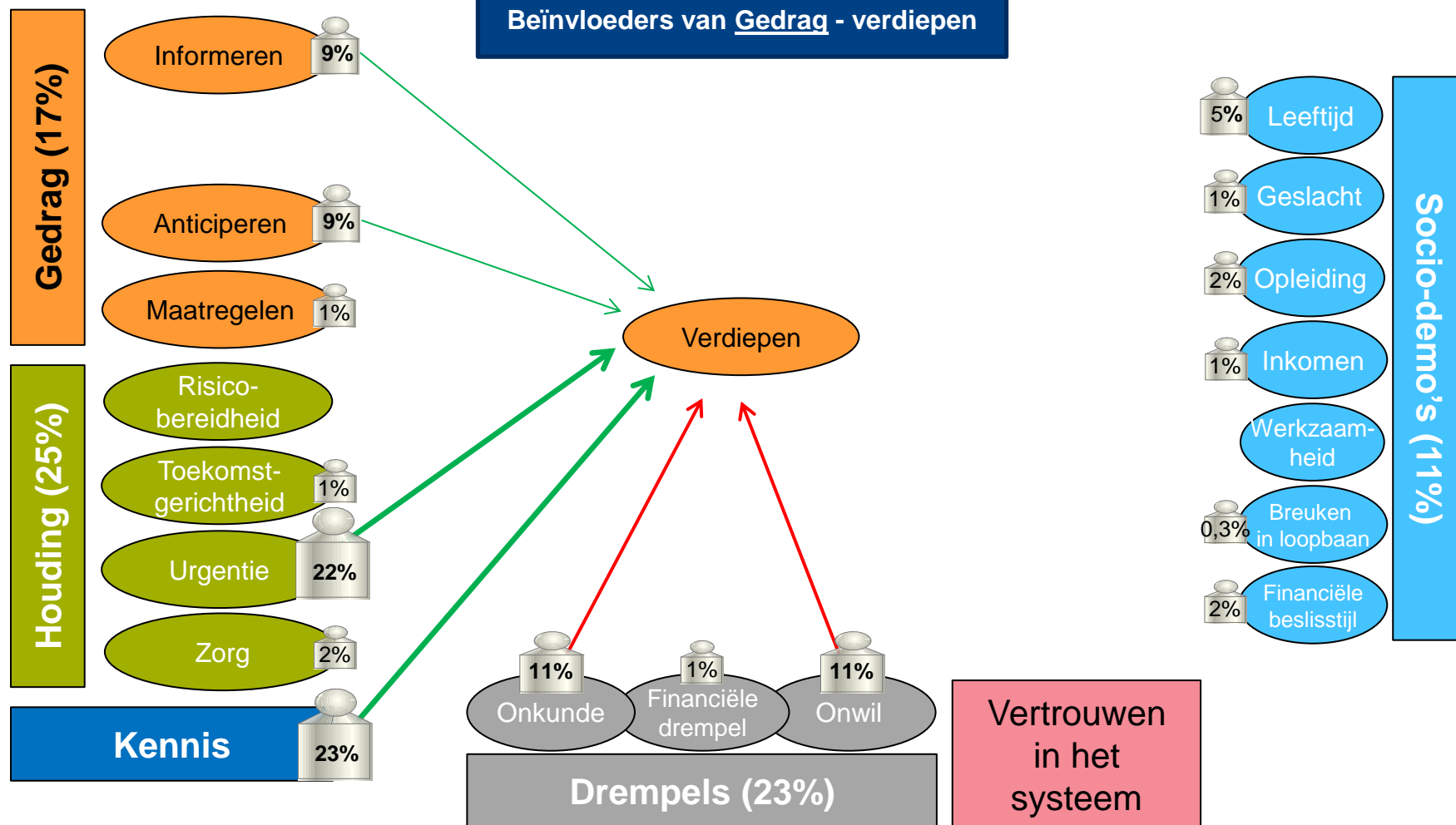
Beïnvloeders van Gedrag - informeren

Verklaarde variantie: 36% (matig)

Onkunde en onwil zijn in gelijke mate een drempel bij verdiepingsgedrag, maar gebrek aan urgentie speelt een minstens zo grote rol. Reeds bestaande kennis en informeer- en anticipeergedrag hangen positief samen met verdiepingsgedrag.

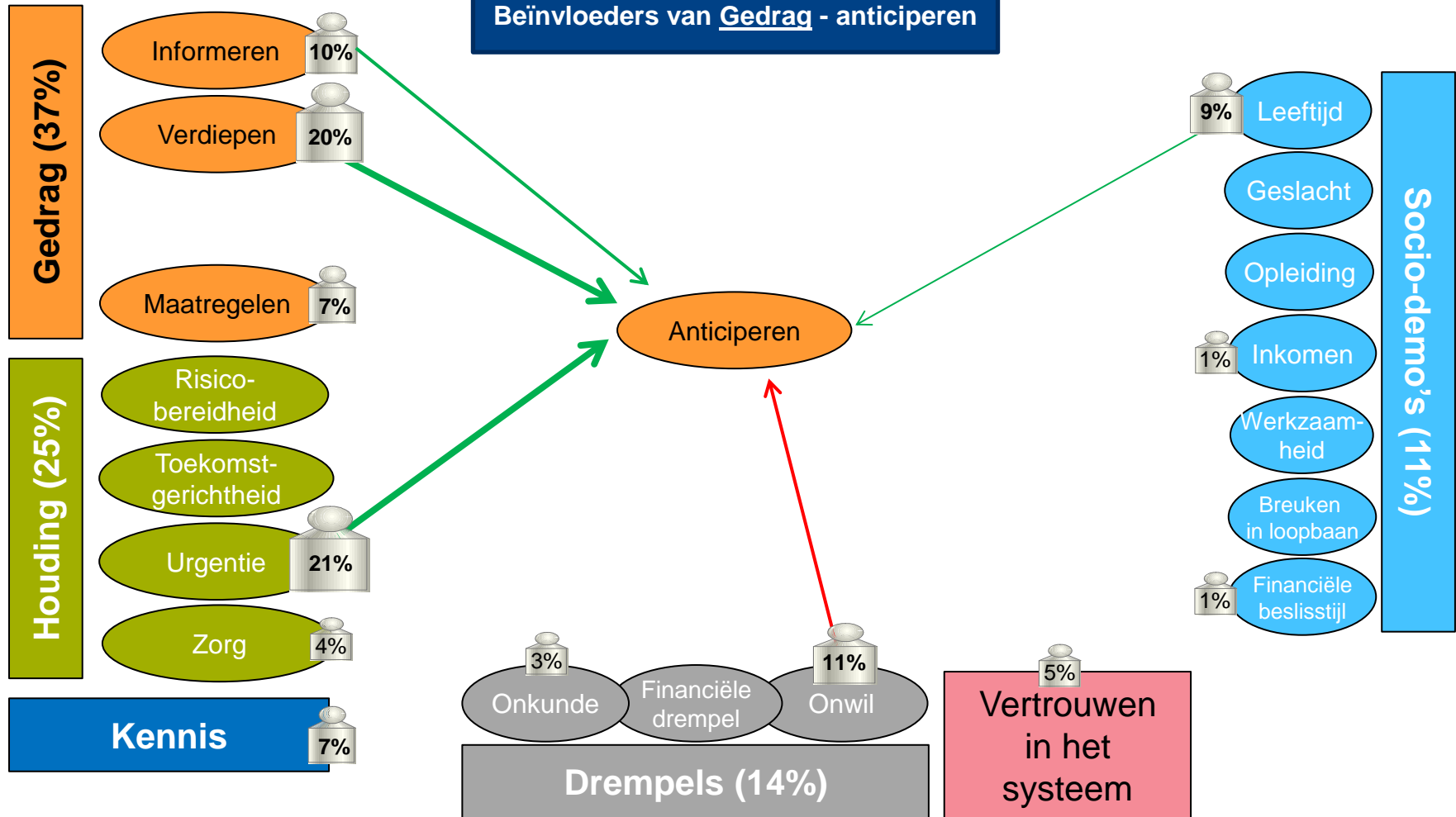
Beïnvloeders van Gedrag - verdiepen

Verklaarde variantie: 53% (sterk)

Onwil is een drempel bij anticiperen op de pensioensituatie bij belangrijke financiële beslissingen, maar ook hier speelt vooral het gebrek aan urgentie. Wél anticiperen hangt positief samen met ander (vooral verdiepings-)gedrag en leeftijd.

Beïnvloeders van Gedrag - anticiperen

Verklaarde variantie: 25% (matig)

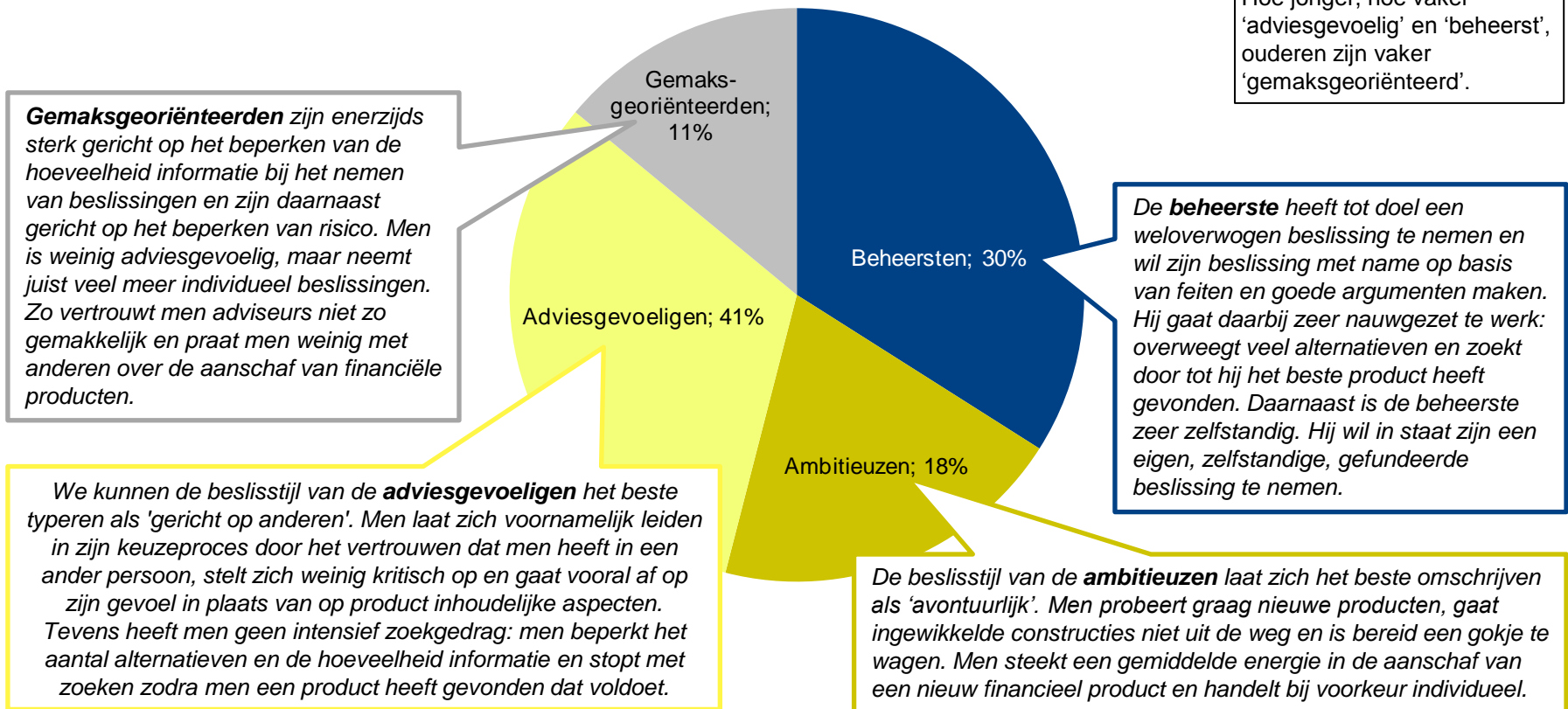
4. Bijlagen

Bijlage 1: Profiel

Profiel		
	Ondernemers (n=251)	Beroepsbevolking (n=750)
Werkzaamheid		
Zelfstandig ondernemer	100%	1%
Werkzaam in loondienst	12%	81%
Werkzaam bij de overheid	2%	10%
Arbeidsongeschikt	2%	1%
Werkloos/in de bijstand	2%	9%
Gepensioneerd of VUT	2%	0%
Studerend/ schoolgaand	0%	1%
Huisvrouw/huisman	6%	3%
Life-events doorgemaakt		
gaan samenwonen/trouwen	84%	80%
woning kopen	75%	72%
gewisseld van werkgever	71%	74%
kinderen krijgen	66%	62%
werkloos raken (zelf of huidige partner)	31%	33%
scheiden/uit elkaar gaan	20%	22%
bewust een aantal jaren niet gewerkt	13%	11%
werkloos (geweest) voor minimaal een jaar	7%	9%
arbeidsongeschikt raken (zelf of huidige partner)	7%	6%
overlijden van partner	4%	3%
Huishoudinkomen		
onder modaal	28%	20%
modaal	13%	17%
boven modaal	31%	40%
Huishoudgrootte		
1 persoon	16%	21%
2 personen	34%	33%
3+ personen	50%	46%

Het grootste deel van de beroepsbevolking heeft een 'beheerste' financiële beslisstijl. Onder ondernemers zien we meer 'adviesgevoeligen'.

AFM Financiële beslisstijl

A3. Hieronder staat een aantal tegenstellingen over hoe u te werk gaat wanneer u een bancaire of verzekeringsproduct wilt aanschaffen. Geeft u alstublieft bij iedere tegenstelling aan welk vakje het meest bij u past.

Basis allen
n=1001

4. Bijlagen

Bijlage 2: Onderzoeksverantwoording en certificering

Onderzoeksverantwoording

Methode en steekproef

Het onderzoek is uitgevoerd binnen het Intomart GfK Online panel (dat uit ruim 100.000 panelleden bestaat). Respondenten ontvingen via een e-mail een uitnodiging met daarin een link naar de online vragenlijst.

Het onderzoek is uitgevoerd onder de Nederlandse beroepsbevolking (n=1001) verdeeld twee groepen: een steekproef van ondernemers (netto n=251) en een steekproef van de overige Nederlandse beroepsbevolking van 21 t/m 66 jaar (netto n=750) en. De steekproeven zijn representatief getrokken op leeftijd, geslacht en opleiding en op deze variabelen herwogen naar representatieve verhoudingen. Daarnaast is er herwogen op werkzaamheid, waarbij de ondernemers op het totaal zijn teruggewogen in de gehele beroepsbevolking.

Veldwerk

Het veldwerk heeft plaatsgevonden van 5 t/m 14 September 2013. Hierbij is eerst een pilot uitgevoerd onder n=15. De vragenlijstlengte bedroeg ca. 15 minuten. Tijdens het veldwerk is een herinnering uitgestuurd om de benodigde respons te behalen.

Rapportage

In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd in de vorm van grafieken en tabellen. Naast dit rapport zijn er eveneens uitgebreide tabellensets (met uitsplitsingen op diverse achtergrond- en socio-demografische kenmerken) en een SPSS-bestand beschikbaar.

Certificering

- Het onderzoek is uitgevoerd in overeenstemming met het kwaliteitssysteem van Intomart GfK dat is gecertificeerd volgens de normen van NEN-EN-ISO 9001, ISO 20252 en ISO 26362. Intomart GfK onderschrijft de gedragsregels van E.S.O.M.A.R. (European Society for Opinion and Market Research) en is lid van de brancheorganisatie MOA (zie <http://www.moaweb.nl>).
- Het is toegestaan de uitkomsten van onderzoek extern te publiceren. Wel dient in dat geval bij de onderzoeksresultaten als bron "Intomart GfK <opleveringsmaand en jaar onderzoek>" te worden vermeld.
- Exclusiviteit van verzamelde gegevens is gebaseerd op de Gedragscode van de MOA, art. 9 (zie <http://www.moaweb.nl>).

